Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансів

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

БЮДЖЕТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ КРАЇНИ

Студентки 2 курсу, 3-м групи,
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»
спеціалізації «Державні фінанси»

Лук'яненко
Світлани
Володимирівни

Науковий керівник
к.е.н., доцент

Макогон
Валентина
Дмитрівна

Гарант освітньої програми
завідувач кафедри фінансів,
заслужений діяч науки і техніки України
д.е.н., професор

Чугунов
Ігор Якович

Київ 2018

ЗМІСТ

ВСТУП 3

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ БЮДЖЕТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

1.1. Економічна сутність, принципи та функції бюджетного регулювання 6

1.2. Досвід бюджетного регулювання у системі економічного зростання в країнах з розвинутою та трансформаційною економікою 11

РОЗДІЛ 2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК СИСТЕМИ БЮДЖЕТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Процес становлення та розвитку системи бюджетного регулювання в Україні 18

2.2. Аналіз та оцінка дохідної та видаткової частин державного бюджету 25

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ БЮДЖЕТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Проблеми реформування бюджетної системи в умовах економічних перетворень 33

3.2. Стратегічні пріоритети бюджетної політики України 37

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ 50

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 53

ДОДАТКИ 64

ВСТУП

Актуальність теми. На даний час актуалізувалась необхідність підвищення ефективності системи бюджетного регулювання спрямованого на забезпечення розвитку та оптимізації макроекономічного середовища, здійснення послідовних та ефективних заходів у організації бюджетного процесу, забезпечення збалансованості бюджетної системи.

Підвищення ефективності системи бюджетного регулювання в сучасних фінансово-економічних умовах набувають особливої значущості. З метою реалізації соціально економічних пріоритетів розвитку країни необхідне підвищення якісного рівня функціонування бюджетної системи та організації бюджетного процесу.

Хоча існує значна кількість наукових досліджень із проблем бюджетного регулювання (В. Андрущенка, З. Варналія, В. Вишневського, В. Гейця, С. Дриги, М. Долішнього, Ю. Іванова, І. Луніної, М. Лендєла, І. Лютого, Л. Максимової, П. Мельника, Г. Павленка, С. Слухая, А Соколовської, В. Сутормінної, В. Тропіної, Д. Федорченко, В. Федосова, І. Чугунова, Л. Шаблистої, С. Юрія та інших), а також із проблем державного регулювання в умовах постіндутраіальної економіки, зокрема З. Борисенко, Б. Кваснюка, О. Костусєва, С. Черненка, О. Шнипка, вітчизняна економічна наука певним чином не достатньо розкриває питання впливу бюджетного регулювання на економічне зростання країни, розвитку конкуренції, зниження рівня монополізації економіки.

Метою роботи є розкриття та удосконалення системи бюджетного регулювання у системі економічного зростання країни.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- розкрити сутність та зміст бюджетного регулювання;

- дослідити та проаналізувати принципи та функції бюджетного регулювання;

- узагальнити зарубіжний досвід бюджетного регулювання у системі економічного зростання країни;

- розкрити процес становлення та розвитку системи бюджетного регулювання в Україні;

- здійснити аналіз та оцінку дохідної, видаткової частин зведеного бюджету;

- розкрити проблеми реформування бюджетної системи;

- обґрунтувати пріоритетні напрями бюджетної політики України.

Об'єктом дослідження є система бюджетного регулювання.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні питання бюджетного регулювання у системі економічного зростання країни.

Методи дослідження. З метою досягнення поставленої мети в дослідженні використано загальнонаукові і спеціальні методи пізнання явищ і процесів у сфері бюджетного регулювання у системі економічного зростання країни. Системний та структурний методи використано при розкритті сутності та ролі бюджетного регулювання. За допомогою порівняльного та факторного методів узагальнено зарубіжний досвід бюджетного регулювання. На основі системного підходу, синтезу, наукового абстрагування обґрунтовані пропозиції щодо напрямів бюджетної політики України.

Інформаційну базу дослідження становили нормативно-правове забезпечення бюджетного регулювання, статистичні матеріали Державного комітету статистики України, Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, відповідні монографії, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження, зазначено теоретичне та практичне значення дослідження.

У першому розділі досліджено теоретичні засади розвитку системи бюджетного регулювання, розкрито економічну сутність, принципи та функції бюджетного регулювання, досвід бюджетного регулювання у системі економічного зростання в країнах з розвинутою та трансформаційною економікою.

У другому розділі розкрито процес становлення та розвитку системи бюджетного регулювання в Україні, здійснено аналіз та оцінку дохідної і видаткової частини державного бюджету.

У третьому розділі визначені напрями удосконалення системи бюджетного регулювання в Україні, проблеми реформування бюджетної системи в умовах економічних перетворень, стратегічні пріоритети бюджетної політики України.

У висновках наведено теоретичне узагальнення матеріалу, представленого в дослідженні.

РОЗДІЛ 1.
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ БЮДЖЕТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

1.1. Економічна сутність, принципи та функції бюджетного регулювання

Система бюджетного регулювання є важливою складовою економічної політики держави, яка впливає (конструктивно або деструктивно) на трансформацію ринкових структур у межах національної економіки. Під трансформацією ринкових структур ми розуміємо форму розвитку останніх, пов’язану з постійним перетворенням з одного їх типу на інший під впливом об’єктивних (глобалізація, розвиток виробничих та інформаційних технологій, зміна форм і методів ведення конкурентної боротьби) та суб’єктивних (опортуністична поведінка окремих господарюючих суб’єктів, дії органів влади й управління, вплив неформальних інститутів та інституцій) чинників.

Бюджетне регулювання – один із найважливіших економічних методів державного регулювання (повніше – фінансово-бюджетне регулювання). Сутність його в тому, що держава встановлює оподаткування та державні витрати з таким розрахунком, щоб вони могли гасити коливання економічного циклу, сприяли високому рівню зайнятості, обмежували інфляцію або пом'якшували дефляцію.

Стрижнем бюджетного регулювання є бюджет, через який держава виконує дві основні функції в економіці перерозподіляє дохід і активізує сукупний попит.

Використання фінансово-бюджетних методів у системі державного регулювання ринку і в сучасних умовах зводиться до маніпулювання ставками податків, державними витратами для встановлення рівноваги на ринку. Якщо в економічній системі спостерігаються активізація сукупного попиту і розвиток інфляції, уряд підвищує податки на доходи підприємств і населення, обмежуючи державні витрати і навпаки, якщо в економічній системі з'являються ознаки депресії, ставки податків знижуються, бюджетні

витрати зростають. Держава, використовуючи бюджет, бере участь у фінансовій допомозі щодо розвитку окремих галузей і сфер діяльності. Державний бюджет забезпечує фінансування заходів у певних галузях економічного та соціального розвитку, що мають загальнодержавне значення – об'єктів народного господарства сфери монопольної діяльності держави, цільових науково-технічних програм, розвитку сфер некомерційного сектора економіки (освіти, охорони здоров'я, культури тощо).

Фінансово-бюджетна політика України запроваджена на рівні центрального уряду, на рівні місцевих органів влади (області, району, міста), а також на рівні різних позабюджетних фондів (Фонду зайнятості населення, Пенсійного фонду, Фонду соціального страхування). Бюджетна система складається з загальнодержавного та місцевих бюджетів. В законодавстві визначено функції кожної ланки бюджетної системи, їхні дохідні джерела, закріплено право кожної ланки бюджетної системи на самостійний бюджет, основу якого становлять власні й закріплені законом доходи по всіх ланках бюджетної системи. Витрати з державного бюджету здійснюються не лише у вигляді прямих державних інвестицій, прямого фінансування, й у таких формах, як дотації, субсидії і субвенції.

Податкова політика як складова фінансово-бюджетного регулювання у світовій практиці державного регулювання економіки діє через відсоткову політику на грошовий обіг. У сучасному господарському механізмі податки повинні посилити правовий захист майнових інтересів підприємств, об'єднань стимулювати підвищення ефективності виробництва, надаючи їм юридичну й фактичну можливість розпоряджатися доходами. Однією з особливостей сучасних систем оподаткування в країнах з розвинутою ринковою економікою є стимулювання державного розширеного відтворення і стримування прямого або прихованого використання капіталів для особистого збагачення.

Досвід зарубіжних країн свідчить, що податки широко використовуються для регулювання темпів економічного зростання. Але

вони як економічні регулятори діють лише в певних межах, не спричиняючи негативних наслідків. Зростання системи податкового тиску призводить до поповнення бюджету лише певною мірою. Високі податки негативно впливають на ефективність праці, підприємницьку діяльність, стимулюють перехід до тіньової економіки і навпаки, зниженням ставок і прогресії оподаткування стимулює трудову ініціативу, заощадження та інвестиції. В системі державного регулювання широко використовується система диференційованого підходу до надання цільових податкових знижок і пільг, а також прогресивного оподаткування. Так, пільги щодо податку на прибуток в Україні були запроваджені на прибуток використовуваний на реконструкцію й модернізацію активної частини виробничих фондів, на нове будівництво, розширення, введення й освоєння потужностей для виробництва товарів (робіт, послуг), витрати підприємства на проведення власними силами або науковими організаціями науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, підготовку й освоєння нових прогресивних технологій тощо і навпаки, додатково до податку на прибуток, встановленого для господарської діяльності, був передбачений податок на прибуток від посередницьких операцій, лотерей доходів від здавання в оренду приміщень і окремих видів майна, від казино, відеосалонів тощо.

Один із податкових методів державного регулювання – прискорена амортизація, яка дає змогу в перші роки експлуатації машин і устаткування списати більшу частину їх вартості. Прискорена амортизація устаткування використовується передусім для дослідних робіт, виробництва технологічно складного устаткування, для фірм з витратами на науково-дослідні й дослідно-конструкторські роботи та ліцензійних підприємств. Завдяки прогресивним амортизаційним відрахуванням виробники не лише використовують найновіше устаткування, а й практикують замшу морально застарілого навіть до закінчення терміну його фізичного зношування. Фінансово-бюджетна політика України в перехідний період була недостатньо послідовною і не цілком адекватно к умовам цього періоду.

У вузькому значенні бюджетне регулювання – це механізм збалансування доходів і видатків місцевих бюджетів. Здійснюється через акумулювання значної частини доходів у бюджеті держави (республіканському бюджеті) і перерозподіл їх у вигляді дотацій місцевим бюджетам. Фінансові відносини між «центром» і місцевими органами влади в перші роки формування ринкової економіки в Україні були складними. Встановлений розподіл податків між загальнодержавним і місцевими бюджетами відбувався таким чином, що прибутків від податків, асигнованих місцевим органам влади, бракувало для збалансування місцевих бюджетів. Раціональними були б децентралізація державних фінансів, структурне розмежування державного і місцевих бюджетів за джерелами накопичення та витрат.

Система бюджетного регулювання економіки формується в певному інституційному середовищі та є сукупністю фінансово-бюджетних і економічних складових, таких як дохідна частина бюджету, видаткова частина бюджету, дефіцит (профіцит) бюджету, державний борг, податкове регулювання, міжбюджетні відносини, економічні процеси країни, зовнішнє економічне середовище та взаємозв’язки між ними. Перетворення системи бюджетного регулювання значною мірою пов’язане зі зміною інституційного середовища суспільства, складові бюджетної політики вдосконалюються виходячи зі стану соціально-економічного розвитку, економічної стратегії та характеризують адаптаційні можливості архітектоніки бюджетної системи.

Інституційні засади системи бюджетного регулювання визначаються відповідними нормативно-правовими актами, які регламентують порядок утворення основного централізованого грошового фонду в сукупності з напрямами й методами використання бюджетних коштів та забезпечують можливість виконання органами державного управління, місцевого самоврядування відповідних функцій, сприяють досягненню пріоритетних цілей. У зв’язку з цим важливим аспектом є наявність інститутів законодавчого регламентування бюджетної політики. Правила, норми,

закони, процедури, організації, державні органи й установи в сукупності цілеспрямовано формують інституційний механізм бюджетної політики, який є дієвим інструментом у системі державного регулювання та позитивно впливає на соціально-економічні процеси. В цьому контексті важлива побудова інституту бюджетної політики з позицій інституційної архітектоніки. За сучасного підходу архітектоніка є особливою наукою, що досліджує загальні принципи побудови цілісних систем, у тому числі інституційних. Інституційна архітектоніка бюджетної політики в системі державного регулювання включає систему правил, норм, законів, органів законодавчої й виконавчої влади, установ та їх оптимальне поєднання і співвідношення, з допомогою яких формуються та реалізуються стратегічні й тактичні цілі, спрямовані на забезпечення ефективного функціонування системи бюджетного регулювання та соціально-економічного розвитку країни.

Бюджет є важливим інструментом впливу на розвиток економіки і соціальної сфери. За його допомогою держава, забезпечуючи перерозподіл ВВП, змінює структуру суспільного виробництва, впливає на результати підприємницької діяльності, здійснює соціальні реформи. У перерозподілі вартості між сферами суспільної діяльності, територіями, окремими групами громадян для задоволення суспільно необхідних потреб полягає основна регулююча роль бюджетної системи. Необхідність забезпечення узгодженого функціонування всіх елементів бюджетної системи і важливість своєчасного розв’язання наявних суспільних проблем приводять до того, що бюджетний процес виступає об’єктом державного регулювання.

Виникнення бюджетних відносин і зміни в них відбуваються внаслідок розвитку економіки, яка є передумовою і одночасно об’єктом їх впливу. Однак слід зазначити, що можливості використання бюджету в макроекономічному регулюванні пов’язані з умовами і результатами виробництва, рівнем розвитку економічних відносин. Отже, бюджетна система є адаптивним механізмом у системі регулювання економіки, спрямованим на забезпечення адекватності

регулятивних заходів внутрішнім і зовнішнім змінам економічного середовища з метою економічного розвитку держави та адміністративно-територіальних одиниць.

1.2. Досвід бюджетного регулювання у системі економічного зростання в країнах з розвинутою та трансформаційною економікою

Бюджетна політика є на сьогодні одним з основних інструментів економічного регулювання, впливу держави на економічний розвиток. Цей інструмент достатньо широко використовується у країнах як з розвинутою ринковою, так і з перехідною економікою.

Держава, використовуючи фінансові методи, має змогу суттєво впливати на основні економічні показники розвитку країни. Зокрема, збільшення обсягу державних капітальних вкладень сприяє підвищенню попиту, зростанню обсягів промислового виробництва, зниженню рівня безробіття, зростанню реального ВВП.

Державне регулювання економіки розвинутих країн стало необхідним та виправданим з огляду на певну недосконаліть ринкових відносин. Держава відіграє в економіці багатопланову роль: стабілізація циклів економічної активності, закупівля товарів та послуг, регулювання процесу монополізації на ринку, реагування на зовнішній економічний вплив, створення необхідних умов для соціально справедливого розподілу доходу і забезпечення життєво необхідними благами населення тощо. Держава впливає на виробництво, нагромадження, споживання та інші елементи процесу відтворення. Зокрема, збільшуючи обсяг капіталовкладень, держава сприяє підвищенню попиту, зростанню обсягів промислового виробництва, збільшенню інвестицій в економіку; фінансування інфраструктури зумовлює скорочення витрат виробництва підприємств, зростання їх прибутків [55, 59].

Головним ідеологом і засновником теорії і практики регулювання економіки шляхом використання державних фінансів у XX ст. був відомий

англійський економіст Дж. Кейнс, що сформулював теорію державних фінансів, яка є важливою складовою кейнсіанської економічної теорії. Науковий внесок у розробку теоретичної системи Дж. Кейнса зробили А. Хансен, П. Самуельсон, А. Лернер, Р. Масгрейв, Г. Екклі, У. Хеллер, Дж. Пекман, Дж. Хікс.

Основне завдання економічної політики держави полягало, за Дж. Кейнсом, в управлінні сукупним попитом, основним інструментом проведення зазначеної політики виступає бюджет, що розглядається як вагомий фактор економічного регулювання. Здійснюючи вплив на різницю між доходами і видатками бюджету залежно від конкретних економічних умов, держава має змогу цілеспрямовано впливати на обсяг сукупного попиту, а через нього – і на величину пропозиції.

Кейнсіанська теорія державних фінансів легалізувала бюджетні дефіцити для стимулювання економічного розвитку. Так, в умовах економічного спаду держава повинна скорочувати податкове навантаження на економіку та збільшувати видатки бюджету, допускаючи бюджетний дефіцит і таким чином посилюючи додатковий попит в економіці. При економічному зростанні бюджетне регулювання повинно стримувати попит шляхом підвищення податкового навантаження і обмеження видатків бюджету [9]. Дефіцити бюджету могли зберігатися і при зростаючому виробництві для стимулювання економіки та досягнення найбільших темпів зростання. Проблемам накопичення державного боргу, зростаючої інфляції за умов постійного стимулювання відтворення через дефіцит бюджету в кейнсіанській теорії не приділялося достатньо уваги [23].

Криза державного регулювання ринкової економіки на основі кейнсіанського вчення, яка повною мірою проявилася в 1970-ті рр., привела до активних пошуків серед економістів ефективних методів оздоровлення економіки. З приходом до влади уряду М. Тетчер у Великобританії і адміністрації Р. Рейгана в США концепція системи державного регулювання економіки почала змінюватися.

Перетворення, що спостерігалися у фінансовій політиці країн з розвинутою ринковою економікою у 1980-ті рр., пов'язані з "новим явищем" в економічній науці – теорією "економіки пропозиції". У самій назві теорії автори протиставляють її кейнсіанству, яке основну увагу приділяє регулюванню попиту.

Серед авторів теорії "економіки пропозиції", які намагалися довести, що головною метою їх наукових пошуків є створення певної "нової економіки", – Р. Хол, Г. Талок, Й. Броузон, М. Ротбот, А. Лаффер. Радник Президента США Р. Рейгана професор А. Лаффер був одним з основних стратегів втілення теорії "економіки пропозицій" у процес державного регулювання економіки.

Одним з основних постулатів зазначеної теорії було зменшення втручання держави в економічні процеси і стимулювання підприємництва. Особлива роль при цьому відводилася державним фінансам, зокрема, зменшенню податкового навантаження на економіку, обсягу державних видатків.

За допомогою "податкової кривої" професор А. Лаффер доводив, що збільшення податкового навантаження у певному економічному становищі може негативно впливати на формування дохідної частини бюджету, зменшення зазначеного навантаження одночасно або з лагом у часі – позитивно впливати на податкові надходження.

До сфери державних фінансів належить й інший важіль, за допомогою якого передбачалося впливати на економічні процеси – зменшення державних видатків. Заходи зі зниження рівня інфляції шляхом скорочення державних видатків поставили представників фінансової теорії "економіки пропозиції" перед проблемою стримування економічного зростання, оскільки заходи зі зменшення державних видатків призводять до спаду економічного розвитку [61, 64]. Однак представники зазначеної теорії сподівалися, що очікуване зростання виробництва, пов'язане зі зменшенням податкового навантаження на економіку, розв'яже проблему, а теорія "економіки

пропозиції” шляхом одночасного скорочення податків і державних видатків мала вирішити головне завдання: зменшити державне втручання в економіку, уповільнити інфляцію і збільшити темпи економічного зростання.

Основні положення теорії “економіки пропозиції” почали реалізовуватися на початку 80-х рр. в умовах уповільнення темпів зростання виробництва, збільшення масштабів безробіття, кризи державних фінансів. Основна проблема, яку не змогли розв’язати уряди США і Великобританії – проблема збалансованості та стійкості державних фінансів.

Рейганівська бюджетна політика, що уособлювала доктрину збалансованих бюджетів, характеризувалася найбільшими дефіцитами бюджету за останнє півстоліття. Дефіцит федерального бюджету у перший період здійснення фінансової стратегії “економіки пропозиції” мав такі значення: у 1981 р. – 79 млрд дол.; 1982 – 128 млрд дол.; 1983 – 208 млрд дол.; 1984 р. – 185 млрд дол.

У подальшому, незважаючи на політику “жорсткої бюджетної економіки”, дефіцити федерального бюджету мали місце, але були менші, ніж 100 млрд дол. Однак на початку 90-х рр. вони суттєво зросли, зокрема, у 1991 р. спостерігалося суттєве зростання бюджетного дефіциту – до 269 млрд дол., у 1992 р. – 290 млрд дол.

Аналогічна ситуація з бюджетним дефіцитом мала місце у Великобританії, що, як і США, вибрала курс на перехід від “економіки попиту” до “економіки пропозиції”. Незважаючи на намагання уряду М. Тетчер зменшити дефіцит державного бюджету країни у 1981 р. до 8,5 млрд ф. стерлінгів, він становив 14 млрд ф. стерлінгів. Лише завдяки розпродажу державної власності, який щороку додавав близько 5 млрд ф. стерлінгів до доходів бюджету, Уряду Великобританії вдалося у 1988–1989 рр. досягти додатного сальдо державних фінансів. Однак у зв’язку з економічною кризою початку 90-х рр. відбулося різке циклічне збільшення бюджетного дефіциту до 13,9 млрд ф. стерлінгів у 1991 р. і 40 млрд ф. стерлінгів у 1992 р.

Зміна у 80-х рр. економічних теорій – “економіки попиту” на “економіку пропозиції” – не привела до головного результату: стабільності та збалансованості державних фінансів. Деклароване зменшення втручання уряду в економіку країни супроводжувалось тим не менш зростанням державних видатків, що фактично свідчило про збільшення впливу держави на економічні процеси.

Слід зазначити, що теорія “економіки пропозиції” зробила певний внесок у розробку економічної теорії бюджетного регулювання. При цьому на сучасному етапі економічного розвитку продовжують використовуватися кейнсіанські методи державного регулювання економіки, фінансово-бюджетних процесів, але з урахуванням накопиченого досвіду з цього питання [79, 95].

Численні програми і об’єкти фінансування спричинили суттєве зростання обсягів видаткової частини бюджетів розвинутих країн. Це явище було передбачено німецьким економістом А. Вагнером ще у XIX ст., який звернув увагу на те, що темпи зростання державних видатків у країнах Західної Європи випереджають темпи зростання промислового виробництва. Вчений зробив одну з перших спроб пояснити зростання державних видатків. Він сформулював “закон зростаючої державної активності”, відповідно до якого державні видатки в країнах, де розвивається промисловість, повинні зростати швидше, ніж обсяги виробництва і національні доходи. А. Вагнер виявив тенденцію зростання видатків державних бюджетів розвинутих країн, а також їх позитивний вплив на темпи зростання промислового виробництва – “закон А. Вагнера”. До відкриття закону А. Вагнер прийшов емпіричним шляхом, аналізуючи події та факти, що мали місце у західноєвропейських державах, які переживали у XIX ст. швидке зростання промисловості. Даний етап економічного розвитку України характеризується ринковою трансформацією економіки, що потребує адекватного використання бюджетного регулювання як ефективного інструменту впливу на економічне зростання у державі. З огляду на це, актуальним є дослідження досвіду

бюджетного регулювання у країнах з розвинутою ринковою економікою 80-х рр. та країнах з перехідною економікою 90-х рр. XX ст., де відбувалися інституційно-структурні зміни.

У зазначений період у країнах з розвинутою ринковою та перехідною економікою структура дохідної та видаткової частин бюджету, яка достатньо відображає процес бюджетного регулювання, змінювалася з урахуванням динаміки економічних процесів.

Для проведення поглибленого аналізу дохідної частини бюджетів країн важливими є показники питомої ваги фактичних доходів бюджету до ВВП та структура дохідної частини бюджету.

Найбільше значення питомої ваги фактичних доходів бюджету до ВВП за 1982–2002 рр. спостерігається в Угорщині – 54,13 %; Франції – 47,80; Німеччині – 46,39; Польщі – 45,43 %, найнижчий рівень зазначеного показника має місце в Аргентині – 19,69 %; США – 32,59; Австралії – 34,44 %. Середній показник питомої ваги фактичних доходів бюджету до ВВП у десяти країнах з розвинутою і перехідною економікою, зокрема в Австралії, Аргентині, Великобританії, Канаді, Німеччині, Польщі, США, Угорщині, Франції, Чехії за період 1982–2002 рр. становить 40,68 %.

Середній показник питомої ваги дохідної частини консолідованого бюджету у ВВП країн з розвиненою та перехідною економікою, що досліджувалися, зменшився з 41,26 % у 1982–1988 рр. до 39,96 % у 1989–1994 рр. та до 40,21 % у 1995–2002 рр.

Найвищий рівень питомої ваги фактичних податкових надходжень до бюджету у ВВП за 1982–2002 рр. спостерігається в Угорщині – 45,07 %; Польщі – 40,05; Німеччині – 38,47 %, найнижчий рівень зазначеного показника має місце в Аргентині – 16,91 %; США – 26,26; Австралії – 27,94 %. Середній показник питомої ваги фактичних податкових надходжень до бюджету у ВВП за період 1982–2002 рр. становить 34,49 %.

Найбільше значення питомої ваги фактичних податкових надходжень до бюджету у загальній сумі доходів бюджету за 1982–2002 рр.

спостерігається у Чехії – 90,44 %; Польщі – 87,90; Франції – 87,05 %. Найнижчий рівень зазначеного показника має місце у США – 80,57 %; Австралії – 81,16; Канаді – 82,44 %. Середній показник питомої ваги фактичних податкових надходжень до бюджету у загальній сумі доходів бюджету за період 1982–2002 рр. становить 84,72 %.

Середній показник питомої ваги податкових надходжень у дохідній частині консолідованого бюджету наведених країн зменшився з 84,76 % у 1982–1988 рр. до 83,57 % у 1989–1994 рр.; 84,29 % у 1995–2002 рр.

Найвищий рівень питомої ваги фактичних надходжень податків з доходів фізичних осіб до бюджету у ВВП за 1982–2002 рр. спостерігається в Канаді – 13,34 %; Австралії – 12,04; Великобританії – 10,01 %. Найнижчий рівень зазначеного показника має місце в Аргентині – 2,29 %; Угорщині – 4,63; Польщі – 4,72 %. Середній показник питомої ваги фактичних надходжень податків з фізичних осіб до бюджету у ВВП за період 1982–2002 рр. становить 7,72 %.

Найбільше значення питомої ваги фактичних надходжень податків з доходів фізичних осіб до бюджету у загальній сумі доходів бюджету за 1982–2002 рр. спостерігається в Австралії – 35,17 %; Канаді – 30,64; США – 30,54 %. Найнижчий рівень зазначеного показника має місце в Угорщині – 9,21 %; Аргентині – 9,84; Польщі – 10,87 %. Середній показник питомої ваги фактичних надходжень податків з фізичних осіб до бюджету у загальній сумі доходів бюджету за період 1982–2002 рр. становить 19,52 %.

Отже, у країнах з розвинутою ринковою економікою спостерігається позитивний вплив збільшення питомої ваги видаткової частини зведеного бюджету у ВВП з лагами у часі на приріст реального ВВП. Вищенаведені результати і висновки доцільно використовувати у процесі планування обсягу та структури дохідної і видаткової частин бюджету та перспективного бюджетного планування з метою посилення впливу бюджетного регулювання на економічний розвиток держави.

РОЗДІЛ 2.
СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК СИСТЕМИ БЮДЖЕТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Процес становлення та розвитку системи бюджетного регулювання в Україні

Державний бюджет України має досить тривалу історію становлення і розвитку. Вона бере свій початок у XVI столітті, коли запорозьке козацтво набуло самостійної державності, налагодило дипломатичні відносини з низкою країн Європи. Була загальна військова скарбниця, до якої надходили доходи від рибних промислів, скотарства, полювання. Видатки передбачалися на військове спорядження, будівництво укріплень, монастирів, утримання закладів для старих воїнів, дипломатичних місій тощо.

Після возз'єднання України з Росією ще майже півстоліття Україна зберігала всі атрибути державності, у тому числі самостійність фінансового господарства. На початку 20-х років XVII століття уряд царської Росії почав стягувати значні суми коштів у своє розпорядження. Можна вважати, що з цього часу настав період, який тривав 280 років, коли Україна стала колонією, змушеною вносити на потреби метрополії понад чверть свого національного доходу.

Був період, коли робилися спроби створити власну бюджетну систему, датований 1918-1922 роками. Спочатку Українська Центральна Рада протягом 14 місяців свого існування, а потім більшовицький уряд намагалися оволодіти бюджетним процесом, але ці спроби з різних причин не мали успіху. Про повну державну незалежність і водночас про власний бюджет не ставилося питання ні в тих, ні в інших.

З утворенням Союзу РСР починається новий етап у розвитку бюджетної системи Української РСР, яка не була самостійною від бюджетної системи СРСР і входила до неї як складова частина.

Для періоду з 1922 по 1936 рік характерною була певна децентралізація бюджетної системи й бюджетних повноважень на користь союзних республік і місцевих органів влади. Правовою базою функціонування бюджетної системи СРСР у цей період були договір про створення Союзу РСР від 30 грудня 1922 року, Конституція СРСР від 31 січня 1924 року, а також Постанова ЦВК СРСР від 29 жовтня 1924 року "Про бюджетні права Союзу РСР і союзних республік, що входять до його складу".

Подальший розвиток основ бюджетного устрою знайшов своє відображення у новому Положенні про бюджетні права Союзу РСР і союзних республік від 25 травня 1927 року.

На основі цих законодавчих актів були здійснені спроби розмежування доходів і видатків між союзним бюджетом і республіканськими бюджетами. Республіканські бюджети здебільшого мали власну дохідну базу. При розгляді й затвердженні республіканських бюджетів союзні органи не вносили змін до їхніх дохідних і витратних статей, якщо вони відповідали загальносоюзному законодавству, плану розвитку народного господарства і були реально обчислені. Місцеві бюджети не включалися до державного бюджету СРСР.

Із прийняттям у 1936 році нової Конституції СРСР була здійснена жорстка централізація бюджетної системи, що передбачало створення єдиного державного бюджету СРСР, до складу якого включалися союзний бюджет і державні бюджети союзних республік (республіканські й місцеві).

Жорстка централізація бюджетних повноважень і бюджетних ресурсів існували весь період до розпаду СРСР, хоча бюджетні права союзних республік розвивалися у напрямі їх розширення, збільшення самостійності у використанні своїх бюджетних ресурсів. Згідно із Законом "Про бюджетні права Союзу РСР і союзних республік" від 30 вересня 1959 року бюджет союзної республіки включався до державного бюджету СРСР у загальних сумах, без розподілу доходів та витрат між республіканським і місцевими бюджетами. Такий розподіл, затвердження бюджету були віднесені до

компетенції самої республіки. Затверджуючи бюджет, Верховна Рада союзної республіки могла збільшувати встановлені для неї в бюджеті СРСР загальні суми доходів і витрат, не змінюючи розміри відрахувань від загальносоюзних податків та доходів. Республікам було надано ширші права у використанні доходів, додатково одержаних при виконанні бюджету.

У 1960 році було прийнято Закон Української РСР "Про бюджетні права Української РСР і місцевих Рад депутатів трудящих". Відповідно до закону державний бюджет Української РСР складався з республіканського бюджету Української РСР та місцевих бюджетів. У законі зазначалося, що республіканський бюджет Української РСР забезпечує необхідними коштами фінансування заходів у галузі господарського і культурного будівництва, що мають загальнореспубліканське значення. Вказувалося, що через республіканський бюджет здійснюється перерозподіл бюджетних ресурсів між областями і містами республіканського підпорядкування.

Цим законом було встановлено, що місцеві бюджети - складові державного бюджету Української РСР, а також визначено систему місцевих бюджетів.

Така побудова бюджетної системи Української РСР була конституційно закріплена. Згідно з прийнятою у 1978 році Конституцією Української РСР державний бюджет Української РСР був оголошений складовою єдиного державного бюджету СРСР. Встановлювалося, що державний бюджет Української РСР розробляється на основі державного бюджету СРСР та об'єднує республіканський бюджет і місцеві бюджети.

У грудні 1990 року було прийнято Закон УРСР "Про бюджетну систему Української РСР", яким було визначено, що бюджетну систему Української РСР складають республіканський та місцеві бюджети, до яких було віднесено обласні, районні, міські, селищні й сільські бюджети.

У цьому законі ще не використовується поняття "Державний бюджет України", не передбачається також входження місцевих бюджетів як складових до Державного бюджету Української РСР.

Значення цього закону полягає в тому, що в ньому було закладено нові принципи побудови бюджетної системи Української РСР: самостійність бюджетів, які входять до складу бюджетної системи, наявність у них власної дохідної бази, фактичний вихід бюджетної системи УРСР зі складу бюджетної системи СРСР.

Після проголошення державної незалежності в Україні вперше затверджується Закон "Про Державний бюджет України на 1992 рік". Поняття "республіканський бюджет" виводиться із законодавчих і нормативних актів й замінюється поняттям "Державний бюджет України". Однак у цьому законі ще залишається більшість принципів побудови бюджетної системи України і організації міжбюджетних взаємовідносин, що були характерні для бюджетної системи колишнього СРСР.

З того часу і до 1995 року були внесені лише окремі зміни до законодавства, що регламентує розвиток бюджетної системи України. Значним кроком в удосконаленні бюджетної системи України було прийняття Закону України "Про бюджетну систему України" від 29 червня 1995 року. В ньому встановлено чітке визначення бюджетної системи, зазначено, що бюджетна система України складається з Державного бюджету України, республіканського бюджету Автономної Республіки Крим і місцевих бюджетів. Сукупність усіх бюджетів, що входять до складу бюджетної системи України, є зведеним бюджетом України. При цьому наголошується, що зведений бюджет використовується для аналізу і визначення засад державного регулювання економічного й соціального розвитку України.

У цьому законі детальніше регламентовано бюджетний процес, здійснено розмежування доходів і витрат між ланками бюджетної системи. Згідно із законом запроваджено порядок розроблення Верховною Радою України основних напрямів бюджетної політики на наступний бюджетний рік (бюджетної революції), в яких окреслюються основні параметри розвитку доходів і видатків бюджету, міжбюджетних відносин.

Конституцією України, яка була прийнята в 1996 році, було закріплено основні принципи побудови бюджетної системи України. Так, у статті 95 Конституції проголошено, що бюджетна система України будується на засадах справедливого й неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами.

Лише законом про Державний бюджет України визначаються будь-які видатки держави на загальносуспільні потреби, розмір і цільове спрямування цих видатків. Держава прагне до збалансованості бюджету України. Регулярні звіти про доходи і видатки Державного бюджету України мають бути оприлюднені.

Конституцією України були визначені нові принципи побудови міжбюджетних взаємовідносин. Статтею 143 Конституції встановлено право територіальних громад самостійно затверджувати бюджети відповідних адміністративно-територіальних одиниць і контролювати їхнє виконання, встановлювати місцеві податки і збори відповідно до закону. Цією ж статтею передбачено новий порядок складання обласних і районних бюджетів, які мають формуватися з коштів державного бюджету для їх відповідного розподілу між територіальними громадами або для виконання спільних проектів і з коштів, залучених на договірних засадах із місцевих бюджетів для реалізації спільних соціально-економічних та культурних програм.

У прийнятому в травні 1997 року Законі України "Про місцеве самоврядування" було ширше відображено основні положення Конституції України щодо організації бюджетної системи та міжбюджетних взаємовідносин в Україні. Так, цим законом передбачено, що в дохідній частині місцевого бюджету окремо виділяються доходи, необхідні для виконання власних повноважень, і доходи, необхідні для реалізації делегованих законом повноважень. Запроваджено також норму, згідно з якою місцевий бюджет поділяється на поточний бюджет і бюджет розвитку. Встановлено, що доходи бюджету розвитку формуються за рахунок частини

податкових надходжень і коштів, залучених від розміщення місцевих позик, а також за рахунок інвестиційних субсидій з інших бюджетів.

У 1999-2000 роках розпочато реформування бюджетної системи України. Однак зміст бюджетної реформи ще не повною мірою відповідає завданням післякризового розвитку. Залишається обмеженим поле реформи, яке зводиться лише до удосконалення системи управління державними фінансами. На противагу принципам проголошеної в Посланні Президента України стратегії економічного та соціального розвитку держави, які стосуються відчутного посилення стимулювальної функції бюджетної політики, першочергового зміцнення фінансів суб'єктів господарювання, інших юридичних осіб і домашніх господарств, бюджет продовжує розглядатися лише як фіскальний план доходів і витрат, виконанню якого фактично підпорядковуються всі інші інструменти економічних та соціальних перетворень.

Дається взнаки недосконаліть бюджетних розрахунків, які не враховують реального балансу фінансових ресурсів держави, фінансових потоків в економіці.

Усе це призводить до абсолютизації фіскальної функції бюджету, а відтак і до посилення податкового тиску. Поглиблюється вкрай небезпечна функціональна відособленість бюджетної політики від невідкладних завдань розвитку реальної економіки. Це обмежує можливості розширеного відтворення фінансових ресурсів держави, призводить до звуження фінансової бази бюджетних призначень.

Надмірний податковий тиск - це одна з причин низької конкурентоспроможності української економіки. Залишається значною збитковість підприємств та організацій. Зростає борг суб'єктів господарювання за податковими зобов'язаннями. Упродовж 2002 року він зріс більш ніж удвічі і на 1 січня 2003 року становив 14,2 млрд. грн., що склало 23,3 відсотка доходів зведеного бюджету. Понад чотири п'ятих загальної суми податкового боргу (12,5 млрд. грн.) є заборгованістю перед

державним бюджетом. Кількість боржників на 1 січня 2003 року становила 96,1 тис. підприємств.

Не зменшується рівень тінізації економіки, що також є наслідком надмірності податкового тиску. За експертними оцінками, втрати бюджету від тінізації доходів щорічно перевищують 14-15 млрд. гривень. Зберігається значне податкове навантаження на фонд оплати праці й доходи громадян. У сукупності на кожну зароблену гривню припадає понад 80 копійок податків.

У 1999-2002 роках посилилася соціальна спрямованість бюджету. Однак з урахуванням інфляційних процесів заходи уряду в соціальній сфері, зокрема погашення заборгованостей з пенсій і заробітної плати (часткове), виявилися не досить ефективними. Всупереч очікуванням, пов'язаним з економічними зрушеннями, не знизився рівень бідності. Продовжує загострюватися демографічна ситуація.

У 2000 році закладено основи реформи міжбюджетних відносин. Здійснено чіткіший порівняно з попередніми роками розподіл дохідних джерел між державним і місцевими бюджетами. Поступово зростає частка місцевих бюджетів у ВВП і у зведеному бюджеті. Так, якщо в 2000 році частка місцевих бюджетів у ВВП за доходами й видатками становила відповідно 10 та 8,4 відсотка, то у 2002 році 11,2 та 8,8 відсотка. У зведеному бюджеті частка місцевих бюджетів збільшилася за видатками з 35,3 відсотка у 2000 році до 41,8 відсотка у 2002 році.

У 2010 році ухвалена нова редакція Бюджетного кодексу України, яка передбачає введення середньострокового планування, розширення сфери вживання програмно-цільового методу в бюджетному процесі, а також вдосконалення управління борговою політикою, вдосконалення системи державного фінансового контролю із посиленням відповідальності учасників бюджетного процесу, зміцнення фінансової основи місцевих бюджетів.

2.2. Аналіз та оцінка дохідної та видаткової частин державного бюджету

Головним джерелом формування дохідної частини бюджетів усіх рівнів є податки. Вони віддзеркалюють фінансові відносини між державою і платниками з метою створення централізованого фонду коштів, що перебувають у розпорядженні держави. У Конституції України закріплено обов'язок кожного громадянина сплачувати податки й збори в порядку і розмірах, встановлених законом, та визначено, що система оподаткування встановлюється виключно шляхом прийняття відповідних законів.

Правове регулювання податкових відносин має ґрунтуватися на таких основних принципах оподаткування: принципі економічної обґрунтованості - встановленні податків і зборів відповідно до фінансових можливостей платників з урахуванням необхідності досягнення збалансованості доходів і витрат бюджету; принципі стабільності - незмінності видів податків і правил їх нарахування й стягнення протягом тривалого періоду; принципі нейтральності - податкові закони не повинні першкоджати ринковим стимулам до інвестицій, заощаджень, виробництва та праці; принципі ефективності - співвідношення витрат на адміністрування та дотримання законодавства має бути нижчим за рівень надходжень, отриманих з певного джерела; принципі передбачуваності - соціально-економічної обґрунтованості змін податкового законодавства; принципі простоти й доступності - податкова система має бути зрозумілою як для платника податків, так і для податкових адміністраторів; принципі прозорості - податкове законодавство має бути надзвичайно прозорим та зрозумілим; принципі справедливості - податкова система має бути неупередженою щодо горизонтальної справедливості (однаковий податок на однакові доходи) та вертикальної справедливості (вищі податки); принципі стимулювання - формування економічної і правової зацікавленості у здійсненні певного виду діяльності, виходячи з умов її оподаткування й одержання вищих доходів.

Статистичний аналіз показує, що українська економіка перебуває в кризовому стані – на це вказує чітка тенденція до зниження ВВП у доларовому еквіваленті. За підсумками 2015 року, ВВП становив $ 90,6 млрд, або на 51 % менше, ніж відповідний показник 2013 року. За I–III квартали 2016 року рівень ВВП становив $ 61,2 млрд (1 559,1 млрд грн), що становить лише 60,39 % від уточненого прогнозного показника за підсумками 2016 року.

Рис. 2.2.1. Валовий внутрішній продукт за 2013-2017 роки

Причини: експорт товарів знизився на 11,6 % (за даними НБУ) в порівнянні з попереднім роком; несприятлива цінова кон'юнктура на міжнародних ринках; індекс кумулятивної інфляції з початку 2013 року становить 93,4%; відсутність кредитування для бізнесу; валютні коливання (шоки) на міжбанківському ринку, знецінення національної валюти на 325%; падіння індексу промислового виробництва (2014 рік – -17,3%; 2015 рік – -1,6 %); невідповідна податкова політика.

У 2017 році згідно з прогнозами продовжиться зниження міжнародних цін на сировину, яка в загальному обсязі українського товарного експорту становить майже 50 % (залізна руда, зернові культури), а ціни на ринках металу не перевищать цін поточного року. Зібравши цьогоріч високий урожай й експортувавши зерна більше, ніж в минулому році, Україна

отримала приблизно ту ж експортну виручку, оскільки суттєво знизилися ціни.

Внутрішній ринок тим більше не може бути двигуном економічного зростання через вкрай низьку купівельну спроможність населення і настільки ж низьку інвестиційну спроможність переважної більшості суб'єктів підприємництва.

Перспективи зростання ВВП погіршують і несприятливий інвестиційний клімат та скорочення кредитування економіки. За даними НБУ, чистий приплив прямих іноземних інвестицій у поточному році становив лише $ 2,3 млрд, при цьому основна їх частина спрямована в банківський сектор у зв'язку з необхідністю докапіталізації банків.

Доходи державного бюджету на 2017 рік у Законі № 1801-VIII встановлено в сумі 731,0 млрд грн, що більше, ніж визначено в Законі про Державний бюджет на 2016 рік, на 127,6 млрд грн (21,1 %).

Прогнозоване збільшення доходів ДБ у 2017 році перевищує на 6,9 % темпи росту запланованого росту номінального ВВП – 14,2 % що, за оцінкою «Публічного аудиту», є також перебільшеними.

Збільшення доходів за таких умов може плануватися насамперед за рахунок інфляційного й девальваційного чинників та змін податкового законодавства в частині збільшення ставок окремих податків. При цьому додаткових надходжень за рахунок детінізації економіки в розрахунках показників доходів державного бюджету не передбачено.

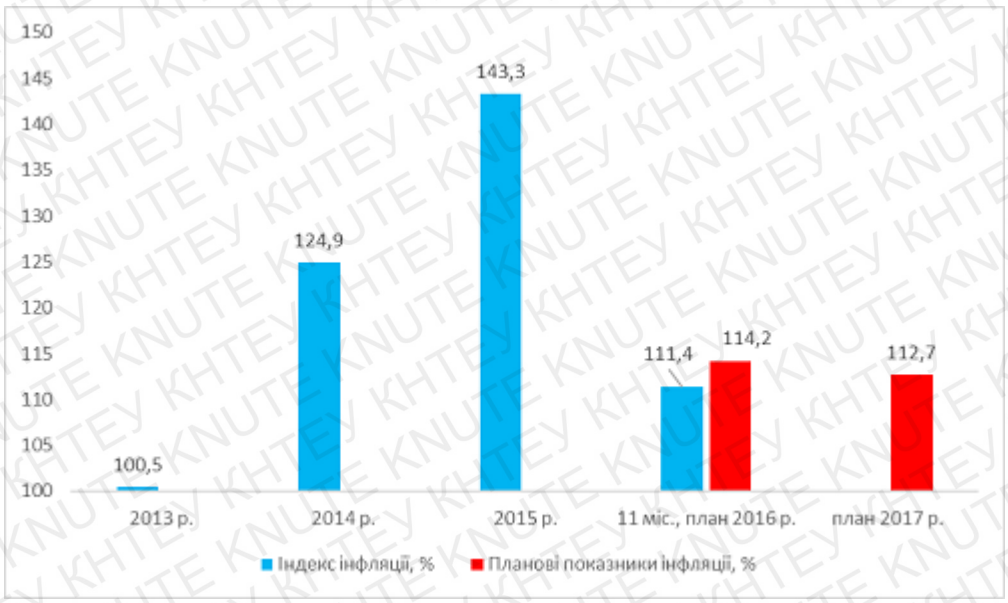

Рис. 2.2.2. Індекс інфляції, %

Крім того, слід зазначити, що станом на листопад 2016 року в дохідну частину державного бюджету надійшло 463,5 млрд грн, що становить 77,82 % від планового показника (603,4 млрд грн).

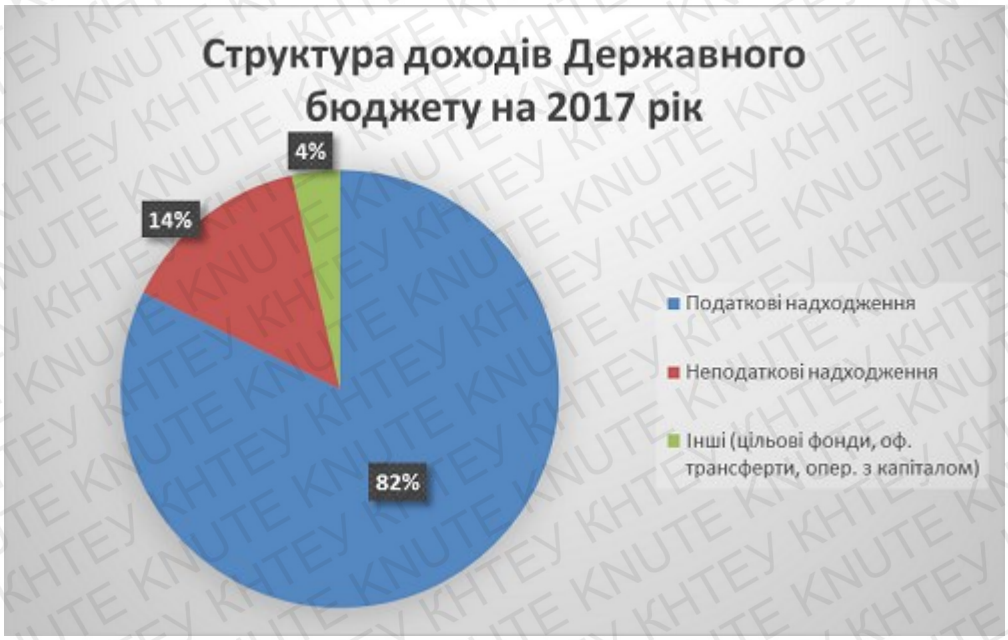

Рис. 2.2.3. Структура доходів Державного бюджету України у 2017 році, %

Зростання доходів Державного бюджету в порівнянні з обсягами, затвердженими на 2016 рік, передбачено, зокрема, за рахунок: податку на додану вартість із ввезених на територію України товарів – 212,76 млрд грн, збільшення на 41,5 млрд грн, або на 24,2 %; податку на додану вартість із вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) із урахуванням бюджетного відшкодування – 80,3 млрд грн,збільшення на 18,8 млрд грн, або на 30,7 %; акцизного податку з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції) – 71,5 млрд грн, збільшення на 18,8 млрд грн, або на 35,8 %; акцизного податку з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції) – 41,7 млрд грн, збільшення на 12,5 млрд грн,або на 43,0 %; податку на прибуток підприємств – 57,9 млрд грн, збільшення на 9,3 млрд грн, або на 19,2 %; податку та збору на доходи фізичних осіб – 68,6 млрд грн, збільшення на 12,5 млрд грн, або 22,3 %.

ПДВ є одним із основних бюджетоформуючих податків, питома вага якого в податкових надходженнях до Державного бюджету становить 48 %.

Рис. 2.2.4. Надходження податку на додану вартість, млрд.грн.

У Законі № 1801-VIII визначено плановий показник ПДВ на 2017 рік – 293,1 млрд грн, що на 26,0 % більше, ніж плановий показник за 2016 рік: податок на додану вартість із вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) із урахуванням бюджетного відшкодування – 80,3 млрд грн,що на 30,7% більше, ніж плановий показник за 2016 рік; податок на додану вартість з ввезених на територію України товарів – 212,7 млрд грн, що на 16,4 % більше, ніж плановий показник за 2016 рік.

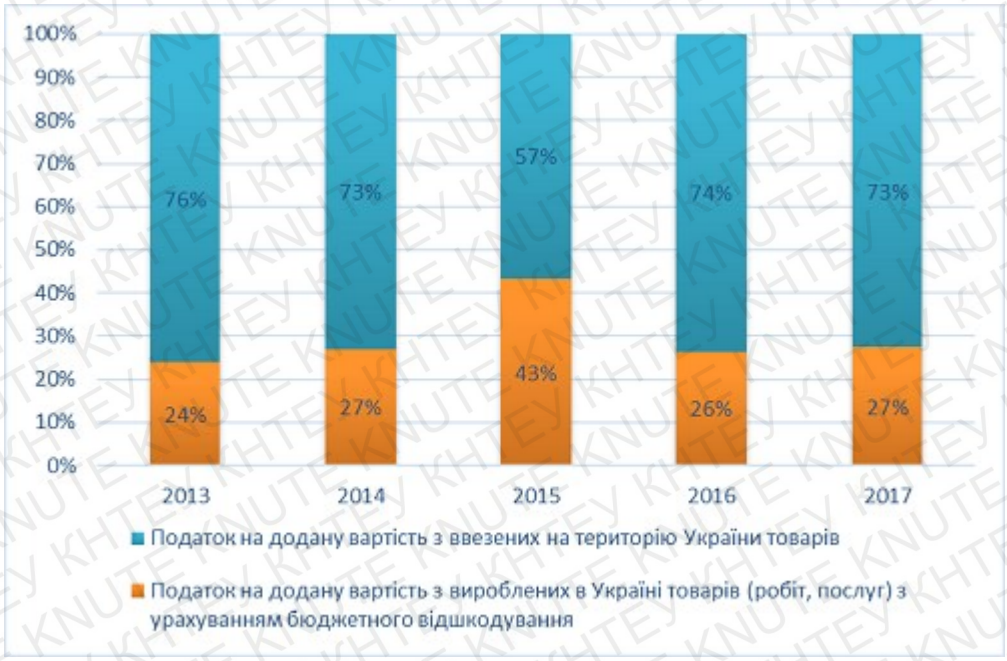

Рис. 2.2.5. Струткура надходжень податку на додану вартість, %

Так, у Держбюджеті на 2017 рік заплановано бюджетне відшкодування ПДВ в сумі 98,3 млрд грн, що на 7,3 млрд грн більше відповідного розрахункового показника на 2016 рік.

Надходження від податку на прибуток до Державного бюджету завжди було індикатором розвитку вітчизняних підприємств, так як було прямо пропорційне до рівня ВВП. З прийняттям ПКУ у 2010 році, функції податку повинні були виконувати регулюючу роль, а не фіскальну.

У свою чергу ПДФО наповняв в основному місцеві бюджети: у 2013 році – 70,8 % від загального обсягу податкових надходжень місцевого бюджету, у 2015 – 71,6 % відповідно.

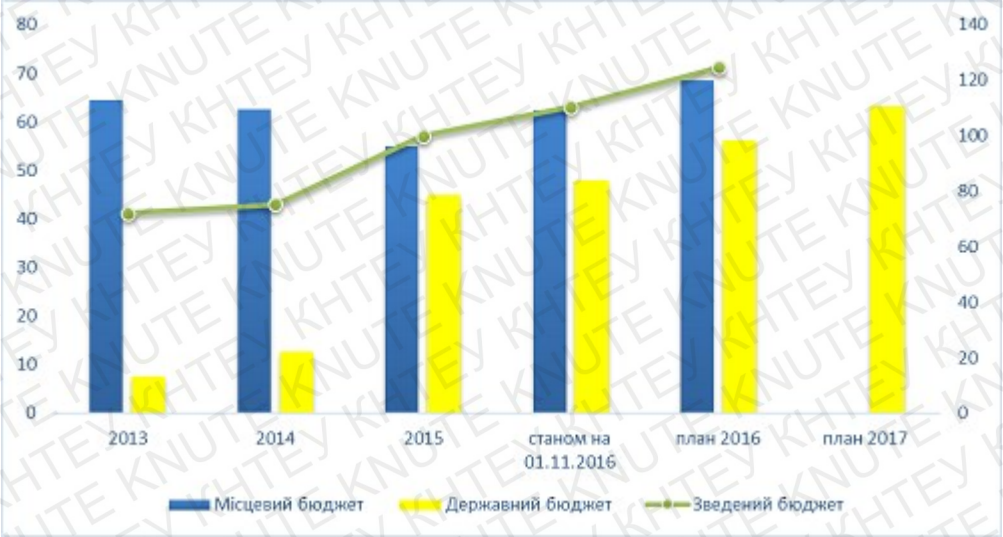

Рис. 2.2.6. Надходження ПДФО

Видатки бюджетів за своєю економічною сутністю є інструментом розподілу і перерозподілу централізованого грошового фонду держави та його використання за цільовим призначенням для забезпечення суспільного добробуту. Зміст і характер бюджетних витрат полягає у забезпеченні потреб діяльності держави. Призначення бюджетних видатків полягає у задоволенні найважливіших потреб суспільства у розвитку економіки і соціальної сфери, державного управління, оборони, забезпечення громадського порядку, безпеки держави тощо.

Частка видатків бюджетів до ВВП має тенденцію до зниження: якщо у 1998 році вона становила 30,0 відсотків до ВВП, то у 2002 році вона знизилася до 26,8 відсотка. Світовий досвід переконує, що з розвитком ринкових відносин роль держави у розподільних процесах має зростати. У більшості розвинених країн світу через видатки бюджетів перерозподіляється від 30 до 60 відсотків валового внутрішнього продукту. Проблема полягає в тому, як знайти виважені форми й методи цього перерозподілу в Україні.

Важливу роль відіграють видатки бюджету на загальнодержавні функції, зокрема на державне управління, фундаментальні дослідження, обслуговування державного боргу.

На нинішньому етапі суспільного розвитку вкрай необхідним завданням є створення ефективної системи державного управління, яка б відповідала стандартам демократичної правової держави з соціально орієнтованою ринковою економікою. Ця система має бути прозорою, забезпечувати верховенство права, неухильне дотримання конституційних прав та свобод людини, утвердження дієвих механізмів громадського контролю за діяльністю законодавчої та виконавчої гілок влади. Важливим наступним завданням є проведення конституційної реформи. У поєднанні з адміністративною реформою вона має усунути наявну розбалансованість між трьома гілками влади - законодавчою, виконавчою та судовою.

В абсолютному вимірі видатки державного бюджету за результатами I півріччя 2017 року зросли на 66,0 млрд грн порівняно з попереднім періодом, зокрема: кінематографія – на 541,4% (з 19,0 млрд грн у 2016 році до 121,9 млрд грн у 2017 році); допомога при вирішенні житлового питання – на 166,0% (з 121,8 млрд грн до 324,1 млрд грн); сільське, лісове, рибне господарство, мисливство – на 127,6% (з 1,5 млрд грн до 3,3 млрд грн); позашкільна освіта та заходи з позашкільної роботи з дітьми – на 119,9% (з 44,0 млрд грн до 97,0 млрд грн); соціальний захист сім'ї, дітей та молоді – на 97,2% (з 12,3 млрд грн до 24,1 млрд грн); цивільна оборона – на 89,2% (з 0,2 млрд грн до 0,4 млрд грн).

РОЗДІЛ 3.
НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ БЮДЖЕТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Проблеми реформування бюджетної системи в умовах техономічних перетворень

На сучасному етапі розвитку бюджетної системи необхідним є визначення впливу податкового навантаження на доходи зведеного бюджету та зростання реального валового внутрішнього продукту, а також впливу централізації видатків бюджету на економічне зростання, суттєву роль відіграє виявлення взаємозв'язку між зазначеними показниками з лагами у часі.

Важливим інструментом впливу на розвиток економіки і соціальної сфери є бюджет, позитивний вплив бюджетних видатків на темпи економічного зростання в цілому у державі та регіонах досягається не тільки за рахунок обсягів ресурсів, а й з врахуванням виваженої структури бюджетних видатків. Вибір відповідних шляхів бюджетного регулювання, їх ефективність залежать від низки чинників, зокрема, стану економічного розвитку держави, рівнем та тенденціями розвитку інституційного середовища та інфраструктури, функціонуванням певних технологічних укладів, розвиненістю та тенденціями розвитку суспільства, системи державного управління, забезпеченість людськими, матеріальними ресурсами, науковим потенціалом.

Проведення ефективної бюджетної політики, яка є одним з основних інструментів забезпечення соціально-економічного зростання, передбачає спрямування коштів на реалізацію таких пріоритетних завдань, які мають розв'язувати найбільш вагомі завдання для країни, у тому числі розвиток людського капіталу, сприяння розробці та запровадженню наукоємних, інноваційних, конкурентоспроможних технологій. Для посилення впливу видаткової частини бюджету на економічне зростання на сучасному етапі, необхідним є розробка та запровадження науково-обґрунтованих методів

визначення обсягів, пріоритетних напрямів та структури ресурсів бюджету, встановлення відповідних вагових показників, запровадження механізму відбору бюджетних програм та порядку використання коштів для їх фінансування, у тому числі тих, що фінансуються за рахунок субвенцій на виконання інвестиційних проектів.

Доцільним є удосконалення механізму посилення впливу держави на економічний розвиток шляхом подальшого розвитку програмно-цільового методу планування бюджету в частині переходу від управління видатками до управління відповідними результатами.

Розробка і реалізація ефективної державної політики у сфері видатків бюджету вимагає запровадження перспективного бюджетного планування як необхідної передумови досягнення сталого соціально-економічного зростання. Застосування перспективного прогнозування та планування у бюджетному процесі надає можливість узгодити політику у сфері доходів, видатків, дефіциту (профіциту) бюджету у коротко-, середньо- та довгостроковому періодах і перейти до формування довгострокової бюджетної політики, що є передумовою для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку в Україні. Перспективне бюджетне планування на основі програмно-цільового підходу надає можливість встановлювати більш чіткі пріоритети у сфері бюджетних видатків, розробляти і реалізовувати стабільну бюджетну політику, посилити бюджетний контроль та підвищити відповідальність головних розпорядників за розподілом і використанням бюджетних коштів.

Подальший розвиток системи планування та виконання бюджетів, що ґрунтується на принципах програмно-цільового методу, потребує удосконалення стадій бюджетного процесу щодо запровадження елементів середньострокового планування, посилення спрямованості бюджетного планування на кінцеві результати та підвищення ефективності витрачання бюджетних коштів. Зазначене, безперечно, буде сприяти підвищенню позитивного впливу бюджетної політики у сфері видатків на збереження і

розвиток людського і соціального капіталу, та як передумови підвищення життєвого рівня та добробуту населення - економічне зростання.

На даний час відбувається процес подальшого удосконалення програмно-цільового методу планування бюджету; необхідним є поглиблення застосування зазначеного методу як складової системи перспективного бюджетного планування. Впровадження програмно-цільового методу у бюджетний процес, як нової філософії складання бюджету, розпочато із 2002 року із прийняттям Урядом Концепції застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі, якою визначено мету, основні принципи і елементи програмно-цільового методу, етапи реалізації Концепції. Програмно-цільовий підхід передбачає складання бюджету в розрізі бюджетних програм з визначенням їх відповідальних виконавців - головних розпорядників бюджетних коштів, бюджетні програми формуються із врахуванням систематизованого переліку заходів, що забезпечують досягнення відповідних мети, завдань та напрямів, закріплених паспортом бюджетної програми; визначення загальної мети кожної бюджетної програми, що включає цілі і завдання програми на короткостроковий, а також на довго- та середньостроковий періоди. Метою запровадження програмно-цільового методу є встановлення безпосереднього зв'язку між виділенням бюджетних коштів та результатами їх використання на основі визначених цілей та результативних показників. Зазначене повинно відбуватися на основі ретельного аналізу необхідних і можливих бюджетних ресурсів для фінансування програми у плановому та наступних роках і очікуваного результату від реалізації бюджетної програми. Вищенаведене передбачає розробку кількісних та якісних показників результативності – критеріїв оцінки і аналізу бюджетних програм щодо обсягів затрат, досягнення необхідних результатів, рівня ефективності і якості, які характеризують результати виконання програми та дають змогу здійснити оцінку використання бюджетних коштів. Результативні показники умовно поділяються на такі групи: показники затрат, що визначають обсяг затрат

бюджетних коштів на реалізацію бюджетної програми; показники продукту, що вказують на обсяг виробленої продукції, виконаних робіт, наданих послуг у результаті виконання програми, зокрема, кількість виробленого продукту або наданих послуг, кількість споживачів товарів, робіт, послуг; показники ефективності, що відображають кількість створеного продукту на одиницю затрат бюджетних ресурсів; показники якості вироблених товарів, виконаних робіт, наданих послуг. За допомогою аналізу результативності бюджетної програми визначаються причини неефективної чи недостатньо ефективної її реалізації та пропонуються заходи, необхідні для покращання організації її виконання, а також з урахуванням економічної пріоритетності даної бюджетної програми оцінюються особливості її реалізації у наступних планових періодах [76].

Одним з елементів програмно-цільового методу є паспорт бюджетної програми, який визначає суму коштів, необхідних для виконання бюджетної програми, законодавчі підстави її реалізації, мету, завдання, напрями діяльності, відповідальних виконавців, результативні показники та інші характеристики, на підставі яких здійснюється контроль за цільовим та ефективним використанням бюджетних коштів і аналіз виконання бюджетної програми, формування цих коштів за кожною бюджетною програмою починається на етапі складання проекту Державного бюджету України; проекти паспортів бюджетних програм готуються всіма розпорядниками бюджетних коштів на стадії підготовки та подання бюджетних запитів, а після затвердження державного бюджету вони уточнюються відповідно до затверджених бюджетних призначень. Складання паспортів бюджетних програм почалося з часу складання проекту Державного бюджету України на 2004 рік. Паспорт бюджетної програми є документом, який містить повну інформацію про бюджетну програму та застосовується для здійснення моніторингу, оцінки реалізації і контролю ефективності виконання бюджетної програми та цільового використання бюджетних коштів. Паспорт бюджетної програми визначає мету, завдання, напрями використання

бюджетних коштів, відповідальних виконавців, результативні показники та інші характеристики бюджетної програми відповідно до бюджетних призначень, встановлених законом про Державний бюджет України на відповідний бюджетний період, на основі яких здійснюється контроль за цільовим та ефективним використанням бюджетних коштів і аналіз виконання бюджетної програми.

Отже, одним з основних завдань бюджетного регулювання є упорядкування кількості бюджетних програм, зокрема шляхом складання головними розпорядниками бюджетних коштів плану діяльності на наступні за плановим два бюджетні періоди відповідно до середньострокових пріоритетів; розробки та затвердження паспортів бюджетних програм, складання звітів про їх виконання; здійснення управління бюджетними коштами у межах встановлених бюджетних повноважень та проведення оцінки ефективності бюджетних програм, внутрішнього фінансового контролю за повнотою надходжень, взяттям бюджетних зобов'язань розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів.

3.2. Стратегічні пріоритети бюджетної політики України

Бюджетна система є основною ланкою економіки країни, зокрема, бюджет виступає дієвим інструментом державного регулювання економічного розвитку. Саме тому ключовою серед структурних реформ, що були започатковані й реалізуються з часу незалежності України, є бюджетна реформа, яка залишається актуальною й сьогодні.

Першим і успішним кроком у проведенні бюджетної реформи стало ухвалення Бюджетного кодексу у 2001 році, в результаті чого з'явилася можливість зробити бюджетну систему прозорішою, логічнішою, обґрунтованішою та надати більшої свободи органам місцевого

самоврядування, визначити систему контролю й відповідальність за бюджетні правопорушення [39].

Бюджетним кодексом систематизовано й унормовано цілу низку найважливіших бюджетних питань, а саме:

— приведено у відповідність до Конституції України терміни проходження основних стадій бюджетного процесу, розмежовано функції між органами державної влади й органами місцевого самоврядування;

— запроваджено паралельне планування бюджетів усіх рівнів для підвищення рівня реальності бюджетних показників, урахування і збалансування інтересів різних регіонів, соціальних груп, усіх учасників бюджетного процесу;

— закріплено конкретні джерела наповнення дохідної частини місцевих бюджетів, зокрема, до останніх у повному обсязі передано надходження від податку з доходів фізичних осіб. Водночас податок на прибуток підприємств (крім комунальних підприємств), який є ризиковим і нестабільним щодо його сплати, залежним від сезонності виробництва й від рівня економічного розвитку території, віднесено до доходів державного бюджету, які враховуються при розрахунку міжбюджетних трансфертів місцевим бюджетам із державного бюджету;

— розмежовано видатки державного й різних рівнів місцевих бюджетів виходячи із принципу субсидіарності, який полягає в наближенні надання державних послуг до їх безпосереднього споживача;

— введено поділ видатків на ті, що враховуються, та ті, які не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, що в перспективі дасть змогу перейти до поділу видатків на виконання делегованих і власних повноважень місцевими органами влади;

— чітко визначено систему міжбюджетних трансфертів, зокрема, встановлено їх види, сутність і мету надання, форми й механізми перерахування;

— регламентовано прямі міжбюджетні відносини із 691-им місцевим бюджетом: республіканським Автономної Республіки Крим бюджетом, 24-ма обласними та 488-ма районними бюджетами, бюджетами міст Києва й Севастополя, 176-ма бюджетами міст республіканського Автономної Республіки Крим і обласного значення;

— встановлено застосування формульного методу планування міжбюджетних трансфертів виходячи з фінансових нормативів бюджетної забезпеченості як початковий захід у напрямі вирівнювання соціальної забезпеченості громадян різних регіонів України;

— систематизовано бюджетні категорії шляхом визначення й унормування складових частин бюджетної класифікації, при цьому плату за послуги, що надаються бюджетними установами, віднесено до складу доходів бюджету;

— встановлено вимоги щодо формування й використання резервного фонду бюджетів та бюджету розвитку місцевих бюджетів;

— упорядковано учасників бюджетного процесу, розмежовано права й обов'язки головних розпорядників бюджетних коштів та розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня, одержувачів бюджетних коштів, визначено основні функції головних розпорядників бюджетних коштів;

— створено правову основу для здійснення переходу від постатейного методу бюджетування до програмно-цільового методу, що надає можливість відстежити результативність використання бюджетних коштів та відповідає передовому міжнародному досвіду;

— встановлено єдині правила складання проектів бюджетів, регламентовано процедури складання, розгляду та затвердження державного й місцевих бюджетів;

— визначено правила проведення видатків у разі несвоєчасного прийняття закону про Державний бюджет (рішення про місцевий бюджет);

— запроваджено особливі правила внесення та розгляду законопроектів у Верховній Раді, що можуть вплинути на виконання дохідної

й видаткової частин державного бюджету, застосування яких спрямоване на упередження розбалансування бюджету та збільшення державного боргу;

— впорядковано права й повноваження органів державної влади та органів місцевого самоврядування при здійсненні запозичень і наданні гарантій за рахунок бюджетних коштів, зокрема, міським радам міст із чисельністю населення понад вісімсот тисяч мешканців надано право здійснювати зовнішні запозичення;

— заборонено створення позабюджетних фондів органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування та іншими бюджетними установами, що дало змогу акумулювати у складі бюджетів відповідного рівня доходи й видатки в повному обсязі;

— заборонено здійснення бюджетними установами запозичень у будь-якій формі або надання за рахунок бюджетних коштів позичок юридичним і фізичним особам, а також надання позичок з одного місцевого бюджету іншому;

— запроваджено казначейське обслуговування виконання державного й місцевих бюджетів;

— встановлено правові підстави для створення системи внутрішнього фінансового контролю, визначено його завдання та відповідальність керівника за його організацію;

— вперше систематизовано питання щодо контролю порушень бюджетного законодавства (визначені поняття й суб'єкти бюджетного правопорушення, повноваження органів влади в цій сфері, заходи впливу за виявлені порушення) та встановлено відповідальність за порушення бюджетного законодавства;

— встановлено механізми реалізації принципу публічності і прозорості бюджетної системи, що передбачають дотримання вимог до публікації інформації про бюджет та надання Державним казначейством звітності про виконання бюджету органам влади.

Регулювання практично всього бюджетного процесу нормами одного нормативно-правового акта — Бюджетного кодексу (далі — Кодекс), з одного боку, створило передумови для полегшення підготовки й виконання бюджетів усіх рівнів, а з другого — новизна й унікальність його норм ускладнювали їх практичне застосування.

З часу набрання чинності Кодексом зміни до його положень було внесено 23-ма законами, які стосувалися регулювання окремих питань, не мали комплексного характеру та загалом не змінювали основних засад і принципів бюджетування.

За вісім років організації бюджетного процесу за Кодексом перед бюджетом постали нові завдання, зумовлені розвитком суспільних і економічних відносин, підвищенням вимог до надання державою соціальних послуг.

Проведена у 2004 році конституційна реформа змінила розподіл повноважень між різними гілками влади, посилила роль парламенту й уряду, передбачила створення коаліції депутатських фракцій, якій надала право вносити Президенту України пропозиції щодо кандидатури прем'єр-міністра та складу Кабінету Міністрів України. В розвиток конституційних положень Законом "Про Кабінет Міністрів України" чітко закріплено основні завдання й повноваження уряду, передбачено здійснення його діяльності на підставі Програми діяльності Кабінету Міністрів України, схваленої Верховною Радою. Так, принципово новим у повноваженнях уряду у сфері фінансів є схвалення ним Декларації цілей та завдань бюджету на наступний бюджетний період (Бюджетної декларації), що створює передумови для формування згідно із Програмою діяльності Кабінету Міністрів України бюджетної політики на відповідний рік та її реалізації при розробці проекту закону про Державний бюджет.

Для врегулювання бюджетних проблем суб'єктами законодавчої ініціативи пропонувалося безліч законопроектів, з 2001 року їх налічується близько 90. Проте переважна більшість цих законопроектів були

фрагментарними, націленими на вирішення вузькоспрямованих питань, не враховували змін у законодавстві України, реалій соціально-економічного розвитку країни та її територій та не були орієнтовані на перегляд засад і основ бюджетного процесу відповідно до передового міжнародного досвіду.

З огляду на необхідність продовження бюджетної реформи й унормування на постійній основі в Бюджетному кодексі ряду положень бюджетного законодавства за ініціативою Комітету Верховної Ради України з питань бюджету, Кабінету Міністрів України та Міністерства фінансів України було створено робочу групу та розпочато роботу над підготовкою системних змін до Бюджетного кодексу України. Як результат 2 липня 2008 року у Верховній Раді зареєстровано законопроект "Про внесення змін до Бюджетного кодексу України" (реєстраційний номер 2709), який прийнято Верховною Радою України в першому читанні 18 липня 2008 року та у другому читанні й у цілому 23 червня 2009 року.

Значна частина положень закону містить напрацювання декількох урядів. При його підготовці частково враховано норми, передбачені в законопроектах народних депутатів України з питань внесення змін до Бюджетного кодексу України, пропозиції Секретаріату Президента України, Рахункової палати, державних і місцевих органів влади, Асоціації міст України та громад, Асоціації фінансистів України, Ради сільських та селищних голів при Кабінеті Міністрів України, Асоціації малих міст України, Інституту економіки та прогнозування НАН України, Науково-дослідного інституту фінансового права, Інституту бюджету та соціально-економічних досліджень та інших.

Розуміючи, що Бюджетний кодекс є основоположним документом для бюджетної системи України, народні депутати всіх фракцій парламенту взяли активну участь у його підготовці. Так, при підготовці законопроекту № 2709 до другого читання опрацьовано понад 600 пропозицій суб'єктів законодавчої ініціативи, з яких лише 37 (або 6 % від загальної кількості) відхилено. Пропозиції, які було відхилено, за своєю сутністю не враховували

конституційних положень щодо організації бюджетного процесу, норм іншого законодавства, а також не узгоджувались безпосередньо з нормами самого законопроекту та не належали до предмета його регулювання.

Таким чином, прийнятий закон втілив у собі бачення сучасного розвитку бюджетної системи всіх гілок влади та фахівців інших інституцій, передбачив врегулювання найактуальніших бюджетних проблем.

Нова редакція Бюджетного кодексу України створює передумови для підвищення якості управління бюджетними коштами, забезпечення результативності, ефективності і прозорості використання бюджетних коштів, удосконалення бюджетної системи на всіх рівнях, забезпечення її стабільності й інвестиційної привабливості, а також унормовує актуальні для державного й місцевих бюджетів питання, що накопичились із часу ухвалення Кодексу. Положення оновленого Бюджетного кодексу України містять новації щодо організації бюджетного процесу і взаємовідносин його учасників на всіх його стадіях.

Так, у новій редакції Бюджетного кодексу України посилено положення, що визначають основи бюджетного процесу, а саме:

— врегульовується зарахування податку з доходів фізичних осіб починаючи з 2011 року за місцем податкової адреси фізичної особи, а в разі відсутності податкової адреси фізичної особи-нерезидента на території України — за місцем реєстрації податкового агента;

— забороняється відкриття позабюджетних рахунків стосовно бюджетних коштів (включаючи власні надходження бюджетних установ) органами влади та іншими бюджетними установами;

— встановлюється вимога щодо обліку бюджетних зобов’язань за визначеними законодавством субсидіями, допомогами, пільгами незалежно від обсягу бюджетних призначень, передбачених на ці потреби;

— розширюються основні функції головних розпорядників бюджетних коштів у частині розробки плану діяльності на два наступних за плановим бюджетних періоди, складання паспортів бюджетних програм і звітів про їх

виконання, здійснення оцінки ефективності бюджетних програм, розробки порядків використання бюджетних коштів, а також представлення головними розпорядниками результатів виконання бюджетних програм на пленарному засіданні Верховної Ради України при розгляді річного звіту про виконання державного бюджету;

— внормовується складання прогнозу бюджету на два наступних за плановим бюджетних періоди на рівні державного й місцевих бюджетів, у тому числі прогнозних показників за бюджетними програмами, що забезпечують виконання інвестиційних програм. Законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет) щодо таких інвестиційних програм встановлюватимуться бюджетні повноваження на майбутні зобов'язання;

— визначаються складові програмно-цільового методу в бюджетному процесі, до яких включено бюджетну програму, її результативні показники й відповідального виконавця, паспорт бюджетної програми, та врегульовується застосування програмно-цільового методу бюджетування на рівні місцевих бюджетів. Одним із основних елементів цього методу є запровадження оцінки ефективності бюджетних програм і вимог щодо її проведення, зокрема головними розпорядниками бюджетних коштів;

— подовжено дію порядків використання коштів державного бюджету в усіх наступних бюджетних періодах (із урахуванням змін до них, внесених у разі потреби) до завершення реалізації відповідної бюджетної програми, а для нових бюджетних програм і нових субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам встановлено термін затвердження порядків — не пізніше 60 днів від дати прийняття закону про Державний бюджет України;

— внормовується здійснення за рахунок бюджетних коштів формування та/або збільшення статутних капіталів суб'єктів господарювання з участю Кабінету Міністрів України на державному рівні чи Ради міністрів Автономної Республіки Крим, виконавчого органу відповідної місцевої ради на місцевому рівні;

— міністру фінансів України (керівникові місцевого фінансового органу за рішенням відповідної ради) надається право розміщувати тимчасово вільні кошти відповідного бюджету на депозитах або шляхом придбання цінних паперів із подальшим поверненням таких коштів до кінця поточного бюджетного періоду;

— посилюються вимоги щодо використання коштів із резервного фонду бюджету;

— передбачається створення Стабілізаційного фонду з метою забезпечення економічної стабільності та послаблення залежності економіки від негативних наслідків кризових явищ;

— за Міністерством фінансів України (місцевим фінансовим органом) закріплюється право на здійснення за обґрунтованим поданням головного розпорядника бюджетних коштів перерозподілу видатків у розрізі економічної класифікації видатків бюджету в межах бюджетних призначень, установлених за бюджетною програмою окремо за її загальним і спеціальним фондами;

— забороняється збільшення бюджетних призначень на оплату праці працівників бюджетних установ, а також на функціонування органів влади за рахунок зменшення інших видатків без внесення відповідних змін до закону про Державний бюджет (рішення про місцевий бюджет);

— заборонено здійснення розрахунків із бюджетом у негрошовій формі, а також спрямування коштів із місцевих бюджетів на функціонування органів державної влади й військових формувань (крім випадків виконання ними делегованих законами України повноважень органів місцевого самоврядування);

— врегульовується порядок використання власних надходжень бюджетних установ у разі перевищення їх фактичного обсягу над плановим;

— уточнюються норми щодо виконання державного (місцевого) бюджету в разі його несвоєчасного затвердження (заборонено в разі несвоєчасного затвердження державного (місцевого) бюджету надання

кредитів із бюджету та проведення капітальних видатків, окрім капітальних видатків, пов'язаних із надзвичайними подіями);

— внормовується залучення на поворотній основі коштів єдиного казначейського рахунку для надання середньострокових позик місцевим бюджетам та для покриття тимчасових касових розривів бюджетів і Пенсійного фонду України, пов'язаних зі здійсненням захищених видатків загального фонду місцевих бюджетів і виплатою пенсій, а також залучення у фінансових установах короткотермінових позик додатково, на покриття тимчасових касових розривів, що виникають за бюджетом розвитку місцевих бюджетів;

— установлюється здійснення розрахунку загального обсягу фінансових ресурсів за кожним видом видатків, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, на підставі державних соціальних стандартів і нормативів;

— запроваджується вимога щодо доведення Радою міністрів Автономної Республіки Крим і облдержадміністраціями до виконавчих органів міських рад і райдержадміністрацій обсягів соціальних субвенцій у триденний термін із дня отримання від уряду показників міжбюджетних відносин;

— відповідно до конституційних норм включено положення щодо об'єднання органами місцевого самоврядування коштів місцевих бюджетів для виконання спільних проектів на договірних засадах;

— визначаються особливості формування бюджетів об'єднань сіл, селищ і міст, що будуть створюватися згідно із законодавством про місцеве самоврядування;

— за міським, сільським і селищним головою (виконавчим органом відповідних рад) закріплюються повноваження щодо прийняття рішень у частині розподілу й перерозподілу міжбюджетних трансфертів у міжсесійний період із наступним внесенням відповідних змін до рішення про місцевий бюджет;

— Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевим державним адміністраціям і виконавчим органам міських (міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення) рад надається повноваження координувати діяльність відповідних органів стягнення з виконання показників доходів відповідного бюджету;

— встановлюються вимоги щодо розподілу обсягу додаткової дотації на вирівнювання фінансової забезпеченості місцевих бюджетів між бюджетом Автономної Республіки Крим і обласними бюджетами на підставі критеріїв, визначених Кабінетом Міністрів України, та затвердження такого розподілу законом про Державний бюджет України;

— визначається перелік основних засад, із урахуванням яких місцевим бюджетам надаватимуться субвенції на виконання інвестиційних програм (проектів) (наприклад, економічна ефективність; спрямованість виключно на приріст і оновлення основних фондів; фінансова забезпеченість програм, термін упровадження яких довший, ніж бюджетний період; рівень забезпеченості закладами соціально-культурної сфери та розвитку дорожнього й комунального господарства; спроможність подальшого утримання об’єктів);

— передбачається диференціювання коефіцієнта вирівнювання, який застосовується до бюджетів, що збалансовані з вилученням коштів до державного бюджету, залежно від рівня виконання доходів;

— упорядковуються повноваження органів державної влади з питань бухгалтерського обліку (введено посаду державного бухгалтера, на якого покладено повноваження з ведення бухгалтерського обліку, складання звітності та контролю дотримання бюджетних повноважень у своєму органі й у підвідомчих установах, закріплено за Міністерством фінансів регулювання питань методології бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, а за Держказначейством — ведення бухгалтерського обліку виконання

бюджетів відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку);

— встановлюється вимога щодо подання у складі річного звіту про виконання закону про Державний бюджет України річних звітів про виконання кошторисів фондів загальнообов'язкового державного соціального й пенсійного страхування;

— вдосконалюється система державного внутрішнього контролю та посилюється відповідальність учасників бюджетного процесу (передбачено запровадження в бюджетних установах внутрішнього контролю і внутрішнього аудиту, розкрито їх сутність, завдання й механізми функціонування, визначено види порушень бюджетного законодавства (40 видів), заходи впливу (7 видів) та процедури їх застосування контрольними органами, розмежовано й деталізовано контрольні повноваження органів державної влади, уповноважених на здійснення контролю дотримання бюджетного законодавства);

— визначаються особливості зарахування податків і зборів (обов'язкових платежів) підприємств, що здійснюють свою діяльність у зоні відчуження та в зоні безумовного (обов'язкового) відселення;

— бюджетну класифікацію доповнено класифікацією кредитування бюджету, що розмежовує різні за своєю економічною сутністю поняття "видатки" і "кредитування";

— уточнюються існуючі та вводяться нові терміни (зокрема, "бюджетні кошти", "власні надходження бюджетних установ", "гарантований державою борг", "гарантований Автономною Республікою Крим чи територіальною громадою міста борг", "кошторис", "місцеве запозичення", "місцевий борг", "одержувач бюджетних коштів", "паспорт бюджетної програми", "управління бюджетними коштами", "програмно-цільовий метод у бюджетному процесі").

Таким чином, завдяки прийняттю нової редакції Бюджетного кодексу України створено стимули і передумови для підвищення якості управління

бюджетними коштами, демократизації та децентралізації бюджетного процесу, а також проведення реформ в інших сферах суспільства.

Водночас зазначимо, що вже сьогодні існує повне розуміння необхідності подальшого поступального розвитку бюджетної системи України з метою її гармонізації з міжнародними та європейськими стандартами управління бюджетними коштами та наближення практики національного бюджетування до передового зарубіжного досвіду.

Серед стратегічних напрямів розвитку бюджетної системи варто виділити такі: завершення податкової реформи, що має забезпечити формування прогнозованої, раціональної податкової політики, сприяти економічному зростанню, створити єдине правове поле діяльності суб'єктів господарювання, поліпшити якість планування доходів бюджетів та збільшити обсяги надходжень бюджету; запровадження повноцінного середньострокового бюджетного планування в розрізі головних розпорядників бюджетних коштів і бюджетних програм на рівні державного й місцевих бюджетів як результат затвердження трирічних бюджетів, що буде реальним кроком до підвищення ефективності видатків бюджету та якості бюджетної політики в цілому; повномасштабне застосування програмно-цільового методу при плануванні й виконанні бюджетів усіх рівнів із організацією бюджетного процесу в жорсткій прив'язці до пріоритетів соціально-економічного розвитку, а також із широким практичним застосуванням оцінки ефективності бюджетних програм на всіх стадіях бюджетного процесу та процедур звітування розпорядників бюджетних коштів перед відповідними органами влади і громадськістю про використання бюджетних коштів.

Перелічені напрями є основними завданнями щодо стратегічного розвитку бюджетної системи, які надалі будуть уточнюватись та розширюватись відповідно до актуальних завдань сучасності й основних тенденцій розвитку суспільства в майбутньому.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Питання підвищення ефективності і результативності бюджетного регулювання в сучасних достатньо складних фінансово-економічних умовах набувають особливої значущості. З метою реалізації економічних і соціальних пріоритетів розвитку вітчизняної економіки необхідне підвищення якісного рівня функціонування бюджетної системи.

Стратегія бюджетної політики та дієвість форм і методів управління державними фінансовими ресурсами в кінцевому підсумку формують необхідну структуру і склад доходів бюджету. Від ступеня оптимізації обсягів і структури дохідної частини бюджету залежить рівень економічного зростання держави. Проте регулятивні можливості доходів бюджету мають певні обмеження, достатньо високий рівень вилучення коштів у підприємств і населення призводить до зменшення підприємницької активності, сукупного попиту на ринку, відповідно обсягів виробленої продукції та як наслідок, потенційних доходів бюджету. Встановлення достатньо низького рівня вилучення скорочує бюджетні доходи, що призводить до обмеження можливостей державного регулювання. Тому на даному етапі розвитку державних фінансів важливим є визначення оптимального бюджетного перерозподілу з огляду на певний економічний стан країни.

На сучасному етапі розвитку бюджетної системи необхідним є визначення впливу податкового навантаження на доходи зведеного бюджету та зростання реального валового внутрішнього продукту, а також впливу централізації видатків бюджету на економічне зростання, суттєву роль відіграє виявлення взаємозв’язку між зазначеними показниками з лагами у часі.

Розробка і реалізація ефективної державної політики у сфері видатків бюджету вимагає запровадження перспективного бюджетного планування як необхідної передумови досягнення сталого соціально-економічного зростання. Застосування перспективного прогнозування та планування у

бюджетному процесі надає можливість узгодити політику у сфері доходів, видатків, дефіциту (профіциту) бюджету у коротко-, середньо- та довгостроковому періодах і перейти до формування довгострокової бюджетної політики, що є передумовою для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку в Україні. Перспективне бюджетне планування на основі програмно-цільового підходу надає можливість встановлювати більш чіткі пріоритети у сфері бюджетних видатків, розробляти і реалізовувати стабільну бюджетну політику, посилити бюджетний контроль та підвищити відповідальність головних розпорядників за розподілом і використанням бюджетних коштів.

Подальший розвиток системи планування та виконання бюджетів, що ґрунтується на принципах програмно-цільового методу, потребує удосконалення стадій бюджетного процесу щодо запровадження елементів середньострокового планування, посилення спрямованості бюджетного планування на кінцеві результати та підвищення ефективності витрачання бюджетних коштів. Зазначене, безперечно, буде сприяти підвищенню позитивного впливу бюджетної політики у сфері видатків на збереження і розвиток людського і соціального капіталу, та як передумови підвищення життєвого рівня та добробуту населення - економічне зростання .

Одним з основних завдань бюджетного регулювання є упорядкування кількості бюджетних програм, зокрема шляхом складання головними розпорядниками бюджетних коштів плану діяльності на наступні за плановим два бюджетні періоди відповідно до середньострокових пріоритетів; розробки та затвердження паспортів бюджетних програм, складання звітів про їх виконання; здійснення управління бюджетними коштами у межах встановлених бюджетних повноважень та проведення оцінки ефективності бюджетних програм, внутрішнього фінансового контролю за повнотою надходжень, взяттям бюджетних зобов’язань розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів.

З метою удосконалення процесу планування видаткової частини бюджету необхідно враховувати основні тенденції за ряд років щодо відповідних запланованих та фактичних показників, а також взаємозв'язок між цими показниками. В основних завданнях по формуванню бюджетної політики на поточний рік передбачено забезпечення збалансованості бюджету, сформованого на основі реалістичного макроекономічного прогнозу та спрямованого на подолання кризових явищ; забезпечення досягнутого рівня державних соціальних стандартів; оптимальності витрачання бюджетних коштів.

Для виконання основних завдань щодо формування адаптованої до сучасних економічних вимог системи управління державними фінансами, підвищення ефективності та прозорості їх використання, досягнення визначених цілей соціально-економічного розвитку необхідним є удосконалення системи бюджетного регулювання у частині підвищення результативності діяльності розпорядників бюджетних коштів, розробка системи оцінки виконання бюджетних програм виходячи з необхідності отримання конкретних кінцевих результатів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В.Л. Західна фінансова думка про природу державних фінансів // Фінанси України. 1996.-№9.

2. Андрущенко В.Л. Фінансова думка Заходу у XX столітті (Теоретична концептуалізація і наукова проблематика державних фінансів). - Львів: Каменяр, 2000.

3. Аптекар С., Краснова В. Про формування місцевих бюджетів / С.Аптекар, В.Краснова // Економіка України. – 1994. – №4. – С. 42 – 47.

4. Афанасьев М. П. Основы бюджетной системы. – М.: ГУ-ВШЭ, 2009.

5. Базилевич В. Д. Державні фінанси : Навч.посібник. – 2-ге вид.,доп.і перероб. – К. : Атіка, 2004. – 368с.

6. Берлин С.И. Теория финансов. – М. : Изд-во «Приор», 1999. – 256 с.

7. Беседін В.Ф. Теоретичні засади прогнозування доходів бюджету. Економіка України: проблеми економічного розвитку, К.: НДЕІ -2007.

8. Богма О. С. Розвиток інституціональної складової державного регулювання забезпечення бюджетної безпеки України : монографія ; Класич. приват. ун-т. - Запоріжжя : Класич. приват. ун-т, 2017. 367 с.

9. Бондарук Т. Г. Бюджетний менеджмент : Нац. акад. статистики, обліку та аудиту. Київ : Август Трейд, 2016. 891 с.

10. Боринець С.Я. Міжнародні фінанси. – К.: Знання – Прес, 2002. – 311 с.

11. Брайчева Т.В. Государственные финансы. – СПб: Питер, 2001. – 288 с.

12. Бутаков Д.Д. Реформирование бюджетных систем: опыт восточной Европы // Финансы. – 2000. – № 9. – С. 53-56.

13. Бюджетна політика: прагматичні підходи до стратегічних рішень : Аврамченко К. В. та ін.; Ін-т суспіл.-екон. дослідж. Київ: СТ-ДРУК, 2016. 110 с.

14. Бюджетна система : уклад.: Андрейків Т. Я., Оліярник В. В. Львів : Вид-во Львів. торг.-екон. ун-ту, 2016. 287 с.

15. Бюджетна система [І. І. Кичко та ін.] ; Чернігів. нац. технол. ун-т. - 2-ге вид., перероб. і допов. Чернігів ; Ніжин : Лук'яненко В. В. : Орхідея, 2016. 256 с.

16. Бюджетная система Российской Федерации. Учеб. пособие / Под ред. Г.Б. Поляка. – М.: Юнити-Дана, 2000. – 340 с.

17. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI // Урядовий кур'єр. – 17 серпня 2010. – № 151.

18. Бюджетні установи: бухгалтерський облік, національні стандарти, оподаткування та звітність : Лемішовський В. І. та ін. ; Нац. ун-т "Львів. політехніка", Ін-т економіки і менеджменту, Аудит. фірма "Зах. аудит. група". Львів : Растр-7, 2016. 1023 с.

19. Василик О. Д. Державні фінанси України за часів Володимира Великого / О.Д.Василик // Фінанси України. – 2002. – №1. – С. 138–141.

20. Василик О.Д. Державні фінанси України: Підручник. — К.: НІОС, 2002. — 606 с.

21. Возняк Г.В. Бюджетна політика розвитку регіонів України: сучасна парадигма та орієнтири подальших реформ : монографія ; НАН України, ДУ "Ін-т регіон. дослідж. ім. М. І. Долішнього НАН України". Львів : ДУ "Ін-т регіон. дослідж. ім. М. І. Долішнього НАН України", 2016. 519 с.

22. Волков А. Северные страны на рубеже тысячелетия // Мировая экономика и международные отношения. – 2002. – № 6. – С. 24-26.

23. Гасанов С.С., Кудряшов В.П., Островецький В.І. Збільшення бюджетних доходів у короткостроковому періоді // Наукові праці НДФІ, 2005. - №1 (30). – С. 11-19.

24. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: Монографія / за ред. З.С. Варналія. – К.: НІСД, 2007. – 768 с.

25. Державна фінансова політика та прогнозування доходів бюджету / [М. Я. Азаров, Ф. О. Ярошенко, Т. І. Єфименко та ін.] – К. : НДФІ, 2004. – 712 с.

26. Державне бюджетування в Україні: сутність та основні детермінанти : монографія / З. С. Варналій [та ін.] ; за ред. З. С. Варналія ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : Знання України, 2016. 395 с.

27. Державне управління в Україні: централізація і децентралізація : моногр. / Відп. ред. проф. Н. Нижник. – К. : Вид-во УАДУ, 1997. – 448 с.

28. Державні фінанси : теорія і практика перехідного періоду в Центральній Європі : пер. з англ. / За ред. Ю. Немеца. – К. : Основи, 1998. – 542 с.

29. Дзюблюк О. В. Неконвенційні заходи монетарної політики: досвід федеральної резервної системи США. Журнал європейської економіки. 2017. Т. 16, № 3. С. 357–381

30. Дяченко Я. Я. Пріоритетні напрями державного впливу на формування доходів бюджету / Я. Я. Дяченко, Л. М. Колесник, А. М. Цугунян // Фінанси України. – 2008. – С. 9 – 15.

31. Дяченко Я. Я. Детінізація доходів у системі механізму розв’язання проблеми бюджетної політики / Я. Я. Дяченко // Наукові праці НДФІ. – 2006. – №2 (35). – С. 108–114.

32. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / За ред. В. М. Гейця. – К. : Ін-т екон. прогноз., Фенікс, 2003. – 1008 с.

33. Єпіфанов А. О., Сало І. В., Д’яконова І. І. Бюджет і фінансова політика України: Навч. посібник. — К.: Наук. думка, 1999. — 303 с.

34. Єпіфанов А.О. Бюджет України : монографія : у 2 кн. / А. О. Єпіфанов, І. І. Д'яконова, І. В. Сало. – Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", – Книга перша : Бюджет – головна ланка фінансів держави. – 2010. – 201 с.

35. Запатріна І. В. Бюджетний механізм економічного зростання / І. В. Запатріна. – К. : Ін-т соц.-екон. стратегій, 2007. – 528 с.

36. Зварич О. В. Удосконалення практики формування доходів бюджету // Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць Науково-дослідного економічного інституту Міністерства економіки України. Вип. 11 (78) / Наук. ред. І.К.Бондар – К., 2007. – С. 21–25.

37. Зварич О. В. Формування доходів бюджету в сучасних економічних умовах // Фінансово-бюджетна стратегія в сучасних соціально-економічних умовах : Наук.-практ. конф., Київ, 26 лютого 2009 р.(У 2-х ч.) / Редкол. : І. Я.Чугунов (голова) та ін. – К. : НДФІ, 2009. – С. 76–81

38. Зінченко М. А. Фінансові потоки місцевих бюджетів України: теорія та практика управління: монографія ; Одес. нац. екон. ун-т. - Одеса : Крімполіграфпапір, 2016. 258 с.

39. Иванова К. М. Государственные доходы: сущность, структура, использование. «Экономика и управление» Российский научный журнал, 2007, №2 (28) - С. 38-42.

40. Інституційна трансформація фінансово-економічної системи України в умовах глобалізації: Сіденко В. Р., Скрипниченко В. Р., Пономаренко В. С., Чугунов І. Я. та ін.; за ред. В.Р.Сіденка. Київ: Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2017. 648 с.

41. Карлін М.І., Хмарук Ю.В. Проблеми формування дохідної бази спеціального фонду державного бюджету України та шляхи їх розв'язання / М.І. Карлін. Ю.В. Хмарук // Фінанси України. – 2010. – №3. – С.13–21.

42. Ковалева Т.М. Бюджет и бюджетная политика в Российской Федерации. – М. : КНОРУС, 2006. – 208 с.

43. Кодацький В. П. Доходи і витрати Державного бюджету України в сучасних умовах // Економіка. Фінанси. Право. – № 3/2008. – С. 16-17.

44. Коляда Т. А. Формування бюджетної стратегії України: теорія, методологія, практика : монографія ; Нац. ун-т держ. податк. служби України. Ірпінь : Ун-т ДФС України, 2016. 395 с.

45. Крайник О.П. Сучасні підходи до формування місцевих бюджетів / О.П. Крайник // Регіональна економіка: науково-практичний журнал ІРД НАНУ – Львів, 2002. – № 4. – С.65-75.

46. Кудряшов В.П. Аналіз формування бюджетних доходів у 2005 році // Наукові праці НДФІ, 2005, № 4.

47. Леоненко П. М. Теорія фінансів : навч. посіб. / П. М. Леоненко, П. І. Юхименко, А. А. Ільєнко та ін.; за заг. ред. О.Д. Василика. – К : Центр навч. літ-ри, 2005. – 480 с.

48. Либерман Я.Г. Государственный бюджет СССР в новых условиях хозяйствования. - М.: Наука, 1970.

49. Лондар С.Л., Тішков Б.О. Моделювання доходності підприємства в нестабільному економічному середовищі//Науковий вісник КНЕУ, 2009.-№9.-С.142-151.

50. Луніна І. Бюджетні доходи та податкові повноваження місцевих органів влади / І. Луніна, Н. Фролова //Економіка України. – 2008. – № 3. – С. 37-47.

51. Луніна І.О. Державні фінанси України в перехідний період. -К.: Форт, 2000. - 296 с.

52. Луніна І.О., Соколовська А.М. Державна фінансова політика та прогнозування доході бюджету України: Монографія – К.: НДФІ, 2004. – 712 с.

53. Макогон В. Д. Бюджетна політика в умовах посилення євроінтеграційних процесів. Бізнес-Інформ. 2017. № 11. С. 323–327

54. Макогон В. Д. Бюджетна стратегія інвестиційно-інноваційної моделі розвитку економіки. Бізнес-Інформ. 2017. № 9. С. 58–62.

55. Макогон В. Д. Бюджетна стратегія соціально-економічного розвитку країни. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2017. № 1(90). С.74–82.

56. Макогон В. Д. Бюджетне прогнозування як інструмент державного регулювання економічних процесів. Бізнес-Інформ. 2017. № 10. – С. 314–318.

57. Мельник П.В. Розвиток податкової системи в перехідній економіці. – Ірпінь: Академія державної податкової служби України, 2000. – 362 с.

58. Методологія управління бюджетними програмами : С. Д. Бушуєв та ін. ; за ред. С. Д. Бушуєва, С. В. Цюцюри ; Київ. нац. ун-т буд-ва і архітектури. Київ : КНУБА, 2016. 195 с.

59. Механизмы финансового планирования и составление долгосрочного бюджета для российских муниципалитетов // Т. 1. – М.: Ноу-Хау Фонд.– 2001.– 46 с.

60. Мещерякова О.В. Налоговые системы развитых стран мира (справочник). – М.: Фонд «Правовая культура», 2001. – 240 с.

61. Миргородська Л.О. Фінансові системи зарубіжних країн. – К.: Центр навч. літератури, 2003. – 240 с.

62. Міжнародний досвід середньострокового бюджетного планування: уроки для України [Текст] / Financial and econ. analysis office in the VRU (FEAO) ; [підгот. М. Стадник ; за заг. ред. В. М. Мазярчука]. [Київ] : Лопатіна О. О. [вид.], трав. 2017. 31 с.

63. Міжнародний досвід формування основних напрямів бюджетної політики [Текст] / Financial and econ. analysis office in the VRU (FEAO) ; [підгот.: Д. Серебрянська, М. Стадник ; за заг. ред. В. М. Мазярчука]. [Київ] : Лопатіна О. О. [вид.], трав. 2017. 27 с.

64. Наукового-практичний коментар до Бюджетного кодексу / Кол.авторів (заг. ред. Ф. О. Ярошенка). – К.: Зовнішня торгівля; УДУФМТ, 2010. – 592 с.

65. Нова архітектура бюджетної системи України: ризики та можливості для економічного зростання України: аналітична доповідь / О. О. Молдован, Я. А. Жаліло, О. В. Шевченко. – К. : НІСД, 2010. – 72 с.

66. Огонь Ц. Доходи бюджету України: теорія та практика. Монографія. - К.: НТЕУ, 2003. - 580 с.

67. Огонь Ц.Г. Дієвість державного контролю в процесі виконання дохідної частини бюджету України // Актуальні проблеми економіки. - 2005. - № 12 (54). - С. 48-55.

68. Огонь Ц.Г. Доходи місцевих бюджетів та напрями їх реструктуризації / Ц. Г. Огонь // Фінанси України. – 2006. – №1. – С. 5 – 13.

69. Онищенко С. В. Бюджетна безпека України: сутність, загрози та шляхи забезпечення. Монографія. Київ : Знання України, 2017. 403 с.

70. Опарін В.М. Бюджетний процес як предмет бюджетного менеджменту/Бюджетний менеджмент. К.: КНЕУ, 2004. -864 с.

71. П’ятаченко Г.О. Удосконалення механізму наповнення дохідної частини бюджету. /Фінанси України. – 2001. - №5. – С.75

72. Павлюк К. В. Концептуальні підходи до формування доходів бюджету розвитку / К. В. Павлюк // Наукові праці НДФІ. – 2005. – Вип. 3 (32). – С. 33 – 47.

73. Павлюк К. В. Формування доходів місцевих бюджетів / К. В. Павлюк // Фінанси України. – 2006. – № 4 (125). – С. 24 – 37.

74. Павлюк К.В. Бюджет і бюджетний процес в умовах транзитивної економіки України: Монографія. – К.: НДФІ., 2006. – 584 с.

75. Падалка В. М., Красноступ Н. І., Крапивка В. І. Економетричне прогнозування бюджетних надходжень // Фінанси України. – 2002. – № 10. – С. 89-98.

76. Пантелєєв В. П. Бюджетна система : Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2016. 377 с.

77. Плотніков О. В. Вплив доходів бюджету на формування Стабілізаційного фонду : світовий досвід / О. В. Плотніков, І. В. Іголкін // Фінанси України. – 2006. – № 7. – С. 3 – 11.

78. Плотніков О.В., Іголкін І.В. Вплив доходів бюджету на формування стабілізаційного фонду // Фінасни України. – № 7. – 2006.

79. Погребинский А.П. Государственные финансы царской России в эпоху империализма. – М.: Финансы. – 1968. – 166 с.

80. Податковий Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI // Голос України від 04.12.2010 - № 229.

81. Полозенко Д.В. Державний бюджет України і його грошове наповнення // Фінанси України. - 2004. — № 3. — С. 19-26.

82. Полозенко Д.В. Доходи бюджету України і напрями їх реструктуризації // Фінанси України. - 2005. — № 1. — С. 155-157.

83. Портер М. Международная конкуренция: Пер. с англ./ Под ред. В.Д.Щетинина . – М.: Международные отношения, 1993. – 896 с.

84. Проект Постанови про основні напрями бюджетної політики на 2016 рік: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54761

85. Проект Постанови про основні напрями бюджетної політики на 2017 рік: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59706

86. Проект Постанови про основні напрями бюджетної політики на 2018-2020 роки: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62047

87. Прокофьев С. Е., Макаров А. В. Обеспечение бюджетной транспарентности в зарубежных странах // Финансы. – 2010. – № 4. – С. 62–64.

88. Розвиток бюджетної децентралізації в Україні : наук. доп. Луніна І. О. та ін. ; за ред. д-ра екон. наук І. О. Луніної ; НАН України, ДУ "Ін-т економіки та прогнозування НАН України". Київ : [б. в.], 2016. 69 с.

89. Руководство по статистике государственных финансов / МВФ.– 1986.– 447 с.

90. Сафонова Л. Д. Бюджетний менеджмент: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц.— К.: КНЕУ, 2001.— 186 с.

91. Слухай С. В. Удосконалення формування доходів місцевих бюджетів в Україні / С. В. Слухай, О. В. Гончаренко // Фінанси України. – 2007. – № 6. – С. 63–72.

92. Соменков А.Д. Бюджетный контроль в зарубежных странах. – Элиста: АПП Джангар, 1999. – 832 с.

93. Соціально-економічній стан України: наслідки для народу та держави: національна доповідь / за заг. ред. В.М. Гейця [та ін.]. – К.: НВЦ НБУВ, 2009. – 687 с.

94. Станкус Т. Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі на рівні місцевих бюджетів : Швейцар.-укр. проект "Підтримка децентралізації в Україні" DESPRO, Swiss resource Centre and consultancies for development Skat. Харків : Фактор, 2017. 126 с.

95. Сутормiна В. М., Федосов В. М., Рязанова Н. С. Фінанси зарубіжних корпорацій. -К.: Либідь, 1993. – 247с.

96. Тарасюк М. В., Малярчук О. В.Сучасний стан реалізації інноваційної політики України та її фінансове забезпечення. Економіка та держава. 2017. № 1. С.19–24.

97. Теорія фінансів: Навч. Посіб. для студентів економічних спеціальностей/ За ред. О.П.Чернявського, П.В.Мельника, В.М.Мельника. – К.: ДІЯ, 2000. – 235 с.

98. Титарчук І. М. Бюджетний менеджмент : Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ : Компринт, 2016. 331 с.

99. Токарєва К. О. Структура бюджету: фінансово-правовий аналіз : монографія ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2017. 183 с.

100. Тропіна В.Б. Державні фінанси у контексті синергетичної парадигми /Пріоритети фінансової політики України на сучасному етапі соціально-економічного розвитку: матеріали наук.-практ. конф.: Київ, 23-24

квітня 2009 р. редкол.: І.Я.Чугунов (голова) [та ін]. – К.: ДННУ АФУ, 2009 – 244 с.

101. Тропіна В.Б. Фіскальне регулювання соціального розвитку суспільства / Тропіна В. Б.; НДФІ. – К., 2008. – 368 с.

102. Улюкаев А. В. Проблемы государственной бюджетной политики / А. В. Улюкаев. – М. : Дело, 2004. – 544 с.

103. Фінансова система України. Збірник наукових праць. – Острог: Видавництво Національного університету "Острозька академія", 2011. – Випуск 16. – 644 с.

104. Формування і функціонування бюджетної системи України (Монографія) / С. О. Булгакова, О. Т. Колодій, Л. В. Єрмошенко та ін.; за заг. ред. А. А. Мазаракі. – К.: Книга, 2003. – 344 с.

105. Чала Н.Д. Бюджетна система: навч. посіб. / Н. Д. Чала, Л. В. Лазоренко. - К. : Знання, 2010. - 223 с.

106. Чугунов І. Я. Теоретико-методологічні засади перспективного прогнозування доходів місцевих бюджетів / І. Я. Чугунов, В. Д. Макогон // Наукові праці НДФІ. – 2007. – Вип. 2 (39). – С. 3–14.

107. Чугунов І.Я. Теоретичні основи системи бюджетного регулювання. – К.: НДФІ, 2005. – 259с.

108. Чугунов І.Я., Козарезенко Л.В. Державне фінансове регулювання розвитку людського потенціалу. Вісник КНТЕУ. 2017. № 3. С. 116–132.

109. Чугунов І.Я., Зварич О.В. Доходи бюджету як складова системи бюджетного регулювання // Наукові праці НДФІ. – 2007. – Вип.1 (38). – С. 3 – 13.

110. Шевчук В. О., Копич Р. І. Вплив бюджету на макроекономічні показники України / В. О. Шевчук, Р. І. Копич // Фінанси України. – 2010. – № 3. – С. 3–12.

111. Юрій С. І., Бескид Й. М. Бюджетна система України: Навчальний посібник. – К. – НІОС. – 2000. – 400 с.

112. Янжул И.И. Основные начала финансовой науки: Учение о государственных доходах. – М.: «Статут», 2002. – 555 с. Mcgee W. R. he Philosophy of Taxation and Public Finance / W. R. Mcgee. – Springer Verlag, 2003. 394 p.

113. Muzellec R. Finances Publiques / R. Muzellec ; Sirey, Coll. Intégral Concours. 14ème éd. 2006. 714 p.

114. Tanzi V., Scmiknecht L. Public Finances and Economic Growth in European Countries. Fostering Economic Growth in Europe. Conference volume of the 31st Economics Conference of the Oestereichische Nationalbank. Vienna, 2003. P. 178–196.

115. Terrien G., Reynaud P., Reynaud Y. Finances publiques categories A et B. Edition 2009 cours, entrainement: Foucher, Coll. Concours Fonction publique, 2008. 384 p.

116. Кругман П. Р. The return of Depression Economics : пер. с англ. Москва: Эксмо, 2009. 336 p.

117. Winston C. Evans, Jack Matzer, Kay Cecil Spearman, David W. Tees. Accounting as a Management Tool. LGFM. Book 2. Bratislava, 2000. 104 p. Mcgee W. R. he Philosophy of Taxation and Public Finance / W. R. Mcgee. – Springer Verlag, 2003. 394 p.

118. Muzellec R. Finances Publiques / R. Muzellec ; Sirey, Coll. Intégral Concours. 14ème éd. 2006. 714 p.

119. Tanzi V., Scmiknecht L. Public Finances and Economic Growth in European Countries. Fostering Economic Growth in Europe. Conference volume of the 31st Economics Conference of the Oestereichische Nationalbank. Vienna, 2003. P. 178–196.

120. Terrien G., Reynaud P., Reynaud Y. Finances publiques categories A et B. Edition 2009 cours, entrainement: Foucher, Coll. Concours Fonction publique, 2008. 384 p.

121. Кругман П. Р. The return of Depression Economics : пер. с англ. Москва: Эксмо, 2009. 336 p.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Таблиця А.1

Динаміка номінального та реального ВВП за 2000–2017 роки

роки	млн.грн.	реальний
2000	170070	105,9
2001	204190	109,2
2002	225810	105,2
2003	267344	109,6
2004	345113	112,1
2005	441452	102,7
2006	544153	107,3
2007	720731	107,9
2008	948056	102,3
2009	913345	85,2
2010	1082569	104,1
2011	1302079	105,2
2012	1411238	100,3
2013	1454931	100,0
2014	1566728	93,2
2015	1979458	90,1
2016	2383182	102,3
2017	2982920	102,50

ДОДАТОК Б

Таблиця Б.1

Розподіл видатків Зведеного бюджету України між державним і місцевими бюджетами у 2000-2016 рр., %

	Державний бюджет	Місцеві бюджети
2000	64,71	35,29
2001	59,74	40,26
2002	58,90	41,10
2003	58,57	41,43
2004	62,16	37,84
2005	63,32	36,68
2006	58,77	41,23
2007	57,60	42,40
2008	59,33	40,67
2009	59,00	41,00
2010	59,89	40,11
2011	57,71	42,29
2012	55,42	44,58
2013	56,89	43,11
2014	57,27	42,73
2015	59,27	40,73
2016	58,56	41,44

ДОДАТОК В

Таблиця В.1

Співвідношення частки капітальних та поточних видатків зведеного бюджету у 2002-2016 роки, %

	Поточні видатки	Капітальні видатки	Кредитування з вирахуванням погашення	Нерозподілені видатки
2002	88,6	11,7	-0,3	-
2003	84,3	15,2	0,5	-
2004	78,6	20,3	1,1	-
2005	87	12,8	0,2	-
2006	85,9	14	0,1	-
2007	82,4	16,9	0,7	-
2008	86	13,1	0,9	-
2009	92,7	6,4	0,9	-
2010	91,7	8	0,3	-
2011	89	9,9	1,1	-
2012	91,7	8,3	-	-
2013	94,2	5,8	-	-
2014	96,1	3,9	-	-
2015	93,1	6,9	-	-
2016	91,3	8,7	-	-

ДОДАТОК Г

Таблиця Г.1.

Структура видатків зведеного бюджету України за 2002-2016 роки, %

Функціональна класифікація	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Загальнодержавні функції	14,26	13,32	12,00	10,92	11,34	10,68	9,90	10,70	11,84	11,79	11,00	12,18	14,55	17,23	16,02
Оборона	5,80	6,99	6,05	4,16	3,65	4,22	3,75	3,13	2,98	3,13	2,92	2,93	5,18	7,62	7,09
Громадський порядок, безпека та судова влада	8,29	7,65	7,71	7,19	7,24	8,08	8,69	7,83	7,59	7,74	7,39	7,78	8,49	8,05	8,60
Економічна діяльність	11,94	16,09	19,12	13,60	15,73	18,37	17,24	13,67	11,89	14,62	13,26	10,04	9,13	8,64	8,08
Охорона навколишнього природного середовища	1,16	1,19	1,17	0,92	0,91	0,97	0,90	0,81	0,76	0,93	1,07	1,10	0,66	0,81	0,75
Житлово-комунальне господарство	2,32	2,37	2,63	2,75	4,56	2,59	2,88	2,42	1,45	2,09	4,11	1,59	3,43	2,32	2,12
Охорона здоров’я	12,44	12,80	11,90	10,92	11,23	11,73	10,77	11,80	11,79	11,60	11,79	12,16	10,82	10,40	9,00
Духовний та фізичний розвиток	2,32	2,77	2,63	2,40	2,45	2,50	2,53	2,68	3,03	2,56	2,74	2,70	2,62	2,38	2,02
Освіта	20,40	19,79	17,85	18,89	19,26	19,51	19,52	21,53	21,04	20,48	20,47	20,84	18,96	16,72	15,46
Соціальний захист та соціальне забезпечення	21,06	17,02	18,93	28,26	23,65	21,35	23,81	25,44	27,61	25,06	25,25	28,67	26,15	25,84	30,87